

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Valašský hudební folklor v hudební výchově 2. stupně základní školy
Wallachian folklore music in Music education 2nd grade Elementary School

Magdalena Kučerková

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Jana Veverková
Studijní program: Učitelství pro střední školy (N7504)
Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy
a střední školy hudební výchova — hra na nástroj (N HV-NA)

Odevzdáním této diplomové práce na téma **Valašský hudební folklor v hudební výchově 2. stupně základní školy** potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 6. prosince 2020

Děkuji Mgr. et Mgr. Janě Veverkové za její velkou ochotu a odborné vedení při vypracování této diplomové práce. Dále děkuji všem folkloristům, kteří se lidové tradici s láskou věnují.

ABSTRAKT

Diplomová práce pojednává o možnostech využití valašského hudebního folkloru na 2. stupni základních škol. V prvním úseku se zabývá teoretickými informacemi o Valašsku. Tato část obsahuje fakta o folkloru, vymezení a vzniku regionu, krojích a lidové architektuře. Soustředí se zejména na osobitou lidovou píseň, typické hudební nástroje a tance tohoto regionu. Dále představuje lidové sběratele, hudební osobnosti a současné folklorní dění na Valašsku. Výzkumná část prověřuje vztah a znalost valašského hudebního folkloru žáků 2. stupně základních škol na Valašsku metodou dotazníkového šetření. Praktickým cílem je návrh o zapojení valašských prvků do hodin hudební výchovy.

KLÍČOVÁ SLOVA

Valašsko, hudební folklor, valašská píseň, valašské tance, hudební výchova

ABSTRACT

This diploma thesis discusses options of using Wallachian musical folklore in the education for the 2nd grade class at an elementary school. The first part of the thesis deals with the theoretic information about the Wallachian region in general. It includes facts about folklore, delineation of boundaries, the origin of this region as well as typical costumes and folk architecture. The author focuses on distinctive folk songs, typical musical instruments and dances typical for the Wallachian region. The second part introduces folk collectors, important people and current folk events in this region. The research part examines the relationship and knowledge of the musical folklore and the pupils of the 2nd grade. The author uses a questionnaire method of research. After that, the practical part of this thesis offers a suggestion for Wallachian folklore to become a part of these music classes.

KEYWORDS

Wallachia, musical folklore, Wallachian song, Wallachian dance, music class

Obsah

Úvod	8
1 Folklor a jeho význam ve společnosti	10
1.1 Co je folklor	10
1.2 Folklorismus	11
1.3 Podoby folkloru	12
1.3.1 Slovesný folklor.....	12
1.3.2 Hudební folklor	14
1.3.3 Taneční folklor	15
1.4 Dětský folklor	16
1.5 Význam folkloru v životě dítěte a výchově jedince.....	17
2 Region Valašsko	18
2.1 Vznik etnografického regionu Valašsko – valašská kolonizace	18
2.2 Vymezení hranic Valašska.....	20
2.2.1 Vlastní jádro	20
2.2.2 Okrajová území.....	21
2.2.3 Přejídná území.....	21
2.3 Valašský kroj	22
2.3.1 Ženský kroj.....	23
2.3.2 Mužský kroj.....	30
2.3.3 Různosti valašského kroje podle regionu	34
2.3.4 Dětský kroj	37
2.4 Valašská architektura	37
2.5 Valašské muzeum v přírodě.....	39
2.5.1 Valašské městečko.....	40

2.5.2	Valašská dědina	42
2.5.3	Mlýnská dolina	43
2.5.4	Pustevny	44
3	Valašský hudební folklor	45
3.1	Bádání o valašském hudebním folkloru.....	45
3.2	Lidová píseň Valašska	49
3.2.1	Třídění písní Valašska	49
3.2.2	Zpěvní příležitosti na Valašsku	52
3.2.3	Znaky valašských písní.....	54
3.3	Hudební nástroje na Valašsku.....	55
3.3.1	Pojem lidový nástroj.....	55
3.3.2	Výběr hudebních nástrojů Valašska	56
3.3.3	Nástrojová seskupení	59
3.4	Taneční folklor Valašska	60
3.4.1	Klasifikace lidových tanců na Valašsku.....	61
3.4.2	Základní taneční kroky	64
3.4.3	Nácvik lidového tance Holáň	65
3.4.4	Lidové tance jako důležitá součást hudební výchovy	67
3.5	Osobnosti valašské lidové hudby.....	68
3.6	Dětské folklorní soubory Valašska	70
3.7	Současné folklorní dění na Valašsku	71
4	Empirická část	72
4.1	Charakteristika výzkumu	72
4.2	Metody a nástroje výzkumu.....	72
4.3	Kvantitativní výzkum	73

4.3.1	Cíle výzkumu.....	73
4.3.2	Příprava a realizace výzkumu.....	73
4.3.3	Analýza dat výzkumu	74
4.3.4	Hodnocení výzkumu.....	81
5	Návrh na využití valašského hudebního folkloru ve výuce hudební výchovy na druhém stupni základních škol	83
	Závěr.....	99
	Seznam použitých informačních zdrojů	100
	Seznam obrázků.....	105

Úvod

Pro svou diplomovou práci jsem zvolila hudebně folklorní téma, jelikož jsem hrdá folkloristka, která již od útlého dětství zpívala a v cimbálové muzice hrála na housle. Valašsko je mým domovem a já cítím povinnost udržovat valašské povědomí stále živé. Moji rodiče našli lásku k sobě i folkloru ustrojeni v krojích ve valašském souboru písní a tanců a já jsem již odmala měla možnost jím žít.

V diplomové práci nejprve vymezuji pojem folklor a jeho druhy. Zaměřuji se také na rozdíl mezi folklorem a folklorismem. Stěžejní oblastí této práce je lidové slovo, hudba a tanec. Tyto tři složky k sobě neodmyslitelně patří a tvoří pilíř kulturního dědictví. Dětský folklor, zejména ten udržovaný mezi dětmi, je unikátní složka tradice, která se udržela do současnosti. Následně se věnuji historii regionu Valašsko a jeho současnému vymezení, lidovému kroji a jeho variantám v jednotlivých oblastech. S lidovou architekturou se můžeme seznámit osobně ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, kde se celoročně uskutečňují programy pro oživení tradic. Obšírněji se rozepisuji o valašském hudebním a tanečním folkloru, což je jádro práce. Rozebírám problematiku sběru a třídění valašské lidové písně, znaky a zpěvní příležitosti. Důležitou součástí hudebního folkloru je nástrojová lidová hudba. Lidové nástroje používané na Valašsku se staly unikátem a daly vzniknout různým nástrojovým seskupením. Rozmanité lidové tance odrážejí prostý život obyvatel a jejich tradic. Využitím tance můžeme velmi dobře demonstrovat kulturní dědictví současné generaci, tudíž se podrobně věnuji základním krokům a tancům Valašska. Na závěr teoretické části je nutné uvést osobnosti valašské lidové hudby, které svou zásluhou činností uchovaly a oživily valašské kulturní povědomí. Dospělí i děti z tohoto regionu mají možnost členství ve folklorních souborech a být součástí folkloristického hnutí. V diplomové práci podrobně uvádím dětské soubory a možnosti setkání se s folklorem na Valašsku.

V empirické části práce se zabývám dotazníkovým šetřením zjišťujícím informace, znalosti a postoje dětí k folkloru. Respondenty výzkumu jsou náhodně vybraní žáci druhého stupně základních škol na Valašsku, kteří dostatečně reprezentují vzorek populace dětí staršího školního věku. Díky jejich spolupráci mohu zhodnotit získané informace a provést závěry.

V praktické kapitole vytvářím návrh na využití valašského hudebního folkloru ve výuce hudební výchovy na druhém stupni základních škol. Tři výukové bloky jsou určeny pro žáky

6. až 9. tříd s časovou dotací dvou hodin. Když si prostřednictvím aktivního poznání písní, tanců, her a užití tradičních činností v hudební výchově žáci vše vyzkouší více smysly, zanechá to v nich trvalou stopu i v budoucnosti.

Pro vypracování práce jsem používala tyto stěžejní zdroje: Lidová kultura na Moravě od Josefa Jančáře, České lidové kroje od Jiřiny Langhammerové, Folklór a folkloristika: o ľudovej slovesnosti Milana Leščáka a Oldřicha Sirovátky, Písňe z Rusavy: sbírka valašských písní zapsaných Františkem Táborským a Alfonsem Waisarem v letech 1924–1926 s pozdějšími doplňky vydané Muzeem Kroměřížska, Valašské písničky 1–4 od Jana Nepomuka Poláška a Arnošta Kubeši. Důležitým zdrojem je publikace Tance z Rusavy od Zdenky Jelínkové.

Ve folkloru nalézáme naše kořeny, které je pro každého jedince důležité znát. Být součástí společnosti patří mezi základní lidské potřeby.

1 Folklor a jeho význam ve společnosti

Folklor nebo také tradiční kultura je součástí každého společenství. *Zájem o lidovou kulturu pramení nejen z potřeby člověka cítit sounáležitost s určitým společenstvím, ale i z touhy poznat kořeny, které pomáhaly formovat naše vztahy k okolnímu světu.*¹ Folklor a lidová kultura je vždy celek zahrnující víru, vědění, právo, morálku a nejrůznější znalosti a dovednosti.

1.1 Co je folklor

Slovo folklor je přejatý výraz a pochází z anglického výrazu *folk* „lid“ a *lore* „tradice“². Překládá se jako vědění lidu či tradované vědění, jakožto *osobité hudební, slovesné, taneční a dramatické projevy kultury integrovaných skupin obyvatelstva, například venkovského či městského.*³ Mezi folklor se řadí i zvykoslovné projevy a hmotné dědictví, které je součástí celého dědictví národní kultury. *Folklor je tedy označení souboru historicky vyvinutých slovesných, hudebních, vokálních, tanečních a divadelních projevů, žánrů a komunikačních procesů, které tvoří dlouhodobě přetrvávající strukturu stereotypů v rámci lidové tradiční kultury té skupiny, v níž vznikl, a které přežívají mimo jiné i v rámci národní kultury.*⁴ Folklor je tedy založen na tradici, ze které vychází a čerpá v celé své podstatě, a všechny folklorní jevy jsou tradicí formovány. *Je to komplex výrazových a významových prostředků, které ve vlastním i cizím konotačním poli (prostředí) nabývají různých funkcí a obsahují různé postupy, situace a prostředky, jichž používají lidoví autoři nebo interpreti.*⁵ Jako interpret je chápán jedinec či skupina lidí, kteří v aktuálním čase předvádějí mluvené slovo, hudební či taneční vystoupení pro publikum vnímající celé dění. Není to vnímáno jako vysvětlení nebo výklad, ale jako poučená interpretace tradice. Tato reprodukce lidovými zpěváky, hudci, tanečníky a vypravěči se nazývá folklorní projev. *Folklorní projev je v podstatě interakce interpreta a vnímatelů (publika), kteří při vyprávění, zpěvu nebo hře do jisté míry*

---

¹ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 7.

² VYSLOUŽIL, Jiří. *Hudební slovník pro každého*, s. 89.

³ *Malý etnologický slovník*, s. 31.

⁴ BENEŠ, Bohuslav. *Úvod do folkloristiky*, s. 92.

⁵ BENEŠ, Bohuslav. *Úvod do folkloristiky*, s. 4.

*spoluúčinkují, zejména ve folklorně živých oblastech. Je to jeden z hlavních rozdílů vnímání folkloru v tradičním lidovém prostředí na rozdíl od vnímání folkloru reprodukováného hromadnými sdělovacími prostředky nebo knižně. Vliv vnímatele (adresáta, publika) na interpreta nazýváme zpětná vazba.*⁶ Dalším důležitým aspektem folkloru je fakt, že všechny projevy jsou nesený pamětí, důležitá je improvizace a kolektivní podání tradice. Někdy se během provádění folklorního projevu utvoří přirozeně nová varianta, která z různých důvodů asimiluje nebo do jisté míry ovlivní původní verzi. S nástupem moderní techniky, kdy se začala šířit vzdělanost, se pozornost zaměřila také na umění, nebyl již prostor pro lidovou tvorbu a lidé se začali zajímat o sběr a dokumentaci lidových obyčejů, potažmo folkloru. Tímto vznikla v 19. století folkloristika. Dříve byl život na vesnici opomíjen a zavrhován, ale od obrozenecké doby, kdy docházelo k uvědomování si důležitosti kořenů, se začalo na folklor nahlížet jako na národní dědictví a řada umělců z něj čerpala (Smetana, Dvořák).

1.2 Folklorismus

*Folklorismus je označení souboru historicky vyvinutých slovesných, hudebních, vokálních, tanečních, divadelních jevů a komunikačních procesů, které spolu s jevy materiální kultury (tím je pojetí folklorismu širší) tvoří časově a módně determinovanou složku národní kultury, v níž vznikly.*⁷ Původem je to snaha napodobovat, přetvářet dle potřeb, parafrázovat původní tradice, které jsou udržovány jejich předváděním v nepůvodním prostředí. Je nutné si tedy uvědomit, že se folklorní dědictví přirozeně nešíří a nepředává pamětí, ale je záměrně udržováno, obnovováno a přenášeno řízeným procesem. Lidová kultura se přenáší z původního života do jiného kontextu. Často se stává, že nabude nového významu a s rozvojem věd se postupně objevují nové psychologické, sociální, uměnovědné a další pohledy na problém. Při předvádění tradiční kultury není prostor na improvizaci a zpětná vazba publika nijak neovlivňuje průběh či kvalitu šíření projevu folklorismu. *Samo slovo folklorismus (jehož lexikologický výklad je užší než význam, ve kterém se používá) neobsahuje v sobě jen zmíněný dynamický faktor, ale označuje i konkrétní jevy, které se*

---

⁶ BENEŠ, Bohuslav. *Úvod do folkloristiky*, s. 4.

⁷ BENEŠ, Bohuslav. *Úvod do folkloristiky*, s. 92.

v tomto novém kontextu objevují. Teoretikové se povětšinou shodují na tom, že folklorismus jako je sám o sobě neutrální a záleží jen na obsahu, který je do něj vložen.⁸

Jako první použil termín folklorismus v roce 1965 H. Moser, ale jeho počátky jsou dříve. V českých zemích tomu bylo například při předvádění zpěvů a tanců venkovanů před panovníky a vrchností již v 18. století. V Praze se roku 1792 konala lidová slavnost při příležitosti korunovace Františka I. Vrcholem uvědomovacího období bylo uspořádání Národopisné výstavy československé v roce 1895 v Praze.⁹ Této akci předcházela stovka menších přípravných akcí v jednotlivých regionech. Folklorismus tak plní funkci uměleckou, zábavní, společenskou a reprezentativní. Může mít i charakter politický nebo nacionální, kdy se jeho prostřednictvím hlásíme ke konkrétní skupině.¹⁰ Tento fakt byl po 2. světové válce značně zneužíván pro komunistickou propagandu, která ze začátku 50. let 20. století ovlivňovala folkloristické hnutí na našem území. K tradiční kultuře se neustále vracely nové generace, které folklorismus proměňují a využívají vlastním způsobem. Některé zaniklé cesty se znovuobjevují a přizpůsobují nové době. Na počátku 20. let 21. století obrovská tendence vracet se ke kořenům a využívat folklorní prvky. Je to značně vidět v každodenním praktickém životě moderního člověka, např. v gastronomii, módě, designu oblečení i interiérů, využívání přírodních zdrojů i v oblasti šetrného chování k přírodě.

1.3 Podoby folkloru

1.3.1 Slovesný folklor

Slovesný folklor je v našich zeměpisných podmínkách ztotožňován s pojmy lidová slovesnost, ústní lidová slovesnost, ústní lidová tvorba, je součástí lidové duchovní kultury, již se zabývá slovesná folkloristika. Lidová slovesnost zahrnuje projevy, které vznikají spontánně, nejsou písemně fixovány a tradují se zejména ústním podáním.¹¹ Slovesný folklor přežívá díky lidovým vypravěčům a interpretům. Ti jej udržují, obměňují a realizují

---

⁸ *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*, s. 7.

⁹ *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*, s. 7.

¹⁰ *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, s. 22.

¹¹ *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, s. 488–489.

v určitém čase, na určitém místě a při určitých společenských událostech. Neexistuje neměnný, ale žije plně v mnoha variantách. Existují tři složky folkloru, které jsou neoddělitelně spjaté, a to folklorní skladba, interpret a interpretační situace.¹² Slovesný folklor podléhá názoru a vyjádření kolektivu, který rozhoduje přirozenou cestou, co bude přijato za součást lidové slovesnosti.

Lidovou slovesnost je možné dle české slovesné folkloristiky kategorizovat do žánrových skupin, tzv. folklorních žánrů:

- 1) lidová próza: pohádky, legendy, pověsti, pověrečné povídky, humorky, povídky ze života;
- 2) malé folklorní žánry: přísloví, pranostiky, pořekadla, hádanky, zaříkání a zaklínání;
- 3) textová složka: lidové písně;
- 4) lidové divadlo: obřadní, občůzkové, selské a loutkové hry;
- 5) dětský folklor: říkadla, rozpočítadla, dětské hry a obřady;¹³
- 6) psaný folklor: nápisy či verše na domech, džbánech, kraslicích, šátcích, milostné dopisy, veršovaná přání k různým příležitostem.

Lidová slovesnost je někdy víceznačná a nezařaditelná, jelikož interpret mísí dohromady různé složky. Obvykle je doprovázena mimojazyčnými prostředky, jako je gestika, mimika, hudba anebo pohyb. Slovesná folkloristika balancuje na hraně literatury a etnografie¹⁴. Někdy se pak také hovoří o tzv. třetí existenci folkloru, a to v případech, kdy se folklor dostane zpět mezi lid. Příkladem třetí existence folkloru může být například kozinovská pověst na Chodsku, která se dočkala své folklorizace prostřednictvím Jiráskova podání, díky němuž se však po čase mohla opět těšit oživení v lidovém podání.¹⁵

---

¹² JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 248.

¹³ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 248.

¹⁴ Národopis

¹⁵ LEŠČÁK, Milan a Oldřich SIROVÁTKA. *Folklór a folkloristika: o ľudovej slovesnosti*, s. 16.

1.3.2 Hudební folklor

Hudební folklor pojímá hudební stránku lidových písní, nástroje lidové hudby a nástrojovou lidovou hudbu. Je to typ hudby, který se řadí do kategorie nonartificiální¹⁶. Věda, která se zabývá hudebním folklorem na českém území, se nazývá hudební folkloristika. Je nutné podotknout, že vedle ní existují další vědní obory, které se zabývají folklorní hudbou, a to: srovnávací hudební věda a etnomuzikologie. Srovnávací hudební věda studuje hudbu mimo evropské území a etnomuzikologie zkoumá vznik hudby, tónových systémů a další globální hlediska. K nejvýznamnějším oblastem studia patří hudba arabská, indická, indonéská, čínská, japonská, africká, latinskoamerická.¹⁷

Lidové písně

*Jako lidové se obvykle označují písně jednoduchého tvaru a uměleckého výrazu, provázející různé slavnostní i všední okamžiky lidského života širokých vrstev obyvatelstva vesnic a měst.*¹⁸ Určitým znakem lidové písně je, že se šíří kolektivem bez autora a v původním prostředí se opírala o zpěvákovu paměť. Postupem času konkrétní lidová píseň dospěla k několika variacím, které se přizpůsobily podmínkám dané oblasti a zakořenily. *Nejstaršími doklady o lidovém zpěvu jsou zákazy zpěvu a tance na hrobech mrtvých, pocházející z 11. a 12. století. Tyto prameny nehudební povahy dovolují předpokládat existenci písní obřadných, tanečních a žertovných, které budily nelibost církve, a proto byly pronásledovány.*¹⁹ Nejstarší dochované záznamy lidových písní v Čechách a na Moravě podle jejich podobné povahy dosvědčují, že zde vývoj lidové písně probíhal do 16.–17. století, kdy začala na východní Moravě valašská kolonizace, shodně. *V Čechách a na západní Moravě žila lidová hudba pod vlivem umělé hudby barokní a klasicistní, která do lidového prostředí pronikala působením zámeckých kapel, v nichž účinkovali také lidoví*

---

¹⁶ Neumělecká

¹⁷ MATZNER, Antonín, Ivan POLEDŇÁK a Igor WASSERBERGER. *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby*, s. 137–140.

¹⁸ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 275.

¹⁹ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 275.

*hudebníci.*²⁰ Rozdílný vývoj těchto dvou oblastí pokračoval až do 19. století, kdy začalo vznikat folklorní hnutí.

Hudební lidové nástroje a lidová nástrojová hudba

Lidové hudební nástroje mohou být ručně vyrobené z běžných materiálů a používané i dětmi při hrách. Dále zde řadíme lidové nástroje, které nejsou běžně v klasické hudbě používané (dudy, fujara, cimbál aj.), a také nástroje, jež byly do hudební lidové praxe převzaty (housle, klarinet, kontrabas). Instrumentální produkci nebyla věnována taková pozornost jako slovesnému folkloru a lidové písni, proto její autentické formy známe jen z ojedinělých zápisů skladatelů a sběratelů folkloru. *První záznamy lidových hudebníků byly pořizeny až koncem 19. století, přesto většina zásadních prací spadá až do druhé poloviny 20. století*²¹. Písemné prameny bohužel o reprodukční praxi mlčí, avšak ty, které obsahují obrazový materiál, pomáhají vývoj lidové instrumentální hudby osvětlit. Disciplína, která se zabývá hudebními nástroji a snaží se zkoumat jejich historický vývoj i praxi, se nazývá organologie.²²

1.3.3 Taneční folklor

Lidový tanec spolu s ostatními tanečními druhy – scénickými a společenskými tanci, z nichž některé v jejich historickém vývoji ovlivňoval a působí na ně i dnes, patří do oblasti společenského jevu označeného pojmem *tanec, který je charakterizován emocionální rytmizovanou výrazovou pohybovou činností úzce spojenou s hudbou*²³. Tanec je výrazový prostředek obsahu hudby. Folklorní tanec reflektuje obyčejný život prostého lidu. Obsahuje tradiční projevy v rytmické, strukturované, dramatické a barevné podobě, který se předával z generace na generaci. Mnohdy to byl citově zabarvený pohyb, který vyjadřoval hluboký obsah nevyřčeného. Vyjadřoval složitější citové vztahy a proměny, myšlenky i lidské činy i city. Takto chápaný tanec se dal přirovnat k obrazu s rytmickými, esteticky

---

²⁰ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 275.

²¹ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 286.

²² VYSLOUŽIL, Jiří. *Hudební slovník pro každého*, s. 213.

²³ DRDÁČKÝ, František a Ludmila BARTOŠOVÁ. *Lidové tance: české lidové tance a taneční pásma v úpravě pro tělovýchovné hnutí, školy a zájmovou uměleckou činnost*, s. 7.

organizovanými prvky. Obyčejným lidem poskytoval zábavu, odpočinek, soutěživost i únik od všedních povinností a nutností. *Tanec je prastarým uměním lidstva. Je uměním složeným z různorodých prvků: podílejí se na něm pohyby celého těla vázané na rytmický doprovod a ovlivněné životní zkušeností i potřebami tanečníků, jejich fyzickými možnostmi i duševními schopnostmi a v neposlední řadě také oděvem a obuví a celkovým tanečním prostředím.*²⁴

Mezi charakteristické znaky lidového tance patří pravdivost, srozumitelnost, rozmanitost, pohybová přirozenost, dostupnost po pohybové i výrazové stránce.

1.4 Dětský folklor

Dětský folklor je relativně nový odborný výraz, který se začal rozvíjet v druhé polovině 18. století. V podstatě až do začátku 20. století byl dětský život chápán jako nedokonalá verze dospělého. O sběr dětského moravského folkloru se začal zajímat jako první František Sušil, který zaznamenal nejstarší zápisy her, říkadel a popěvek. František Bartoš vydal v roce 1888 sbírku *Naše děti*, ze které čerpali další sběratelé ve 20. století. Některé záznamy jsou neúplné. Často chybí nápěvky, popisy her i postupy, kterými se děti bavily. Dětský folklor není jen tvorba dětí pro svoji zábavu, ale i dospělých pro děti. Mez mezi těmito dvěma pohledy je neostrá. Už asi nikdy nemůžeme zjistit, které dětské aktivity jsou projevem samotných dětí nebo byly do světa dětí implantovány dospělými. *Dětské hry jsou jedním z nejdůležitějších nástrojů výchovy mládeže, kterým dítě formou hry rozvíjí svoje schopnosti, dovednosti a návyky, osvojuje si, poznává přírodní i společenský svět kolem sebe a zároveň si vytváří sobě odpovídající elementární společenské vztahy a kolektiv. V tomto smyslu je také tradiční dětský folklor odrazem a projevem historické zkušenosti o vývoji a výchově jedince. Rozmanitost jeho forem a obsahu odpovídá různým vývojovým etapám dítěte a zaměření, které svou funkcí sledují. Přitom smyslové, citové, rozumové, pohybové, eventuálně manuálně pracovní schopnosti a dovednosti a kolektivně sdružovací návyky, které dětský folklor rozvíjí, se často i ve zcela jednoduchém projevu spojují a prolínají, vytvářejí prostor k harmonickému vývoji dítěte.*²⁵

---

²⁴ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 304.

²⁵ GAWLIK, Ladislav. *Dítě a tradice lidové kultury*, s. 123.

1.5 Význam folkloru v životě dítěte a výchově jedince

*Folklorní tradice, která vyrostla z potřeby lidí jako výraz duchovní tvorby, kterou si lidé osvojovali skutečnost,*²⁶ je důležitým momentem v životě dítěte a v utváření jeho osobnosti. Může napomoci i k seberealizaci jedince a v dětském věku a dospívání bývá často významnější než v dospělosti. Hodnoty lidové kultury mají význam pro život společnosti a my bychom měli nalézt cestu nejen k jejich předávání, ale i k tomu, aby byly přijímány hlavně v podstatě významu svých hodnot.²⁷ Souvislost mezi dítětem a folklorem je značná. V dnešní době je to jedna z nejdůležitějších nosičů výchovy, kdy jedinec pojímá postoje, estetické i morální hodnoty a názory, které získává ze svého okolí.

---

²⁶ GUSEV, Viktor Jevgeňjevič. *Estetika folklóru*, s. 78n.

²⁷ GAWLIK, Ladislav. *Dítě a tradice lidové kultury*, s. 123.

2 Region Valašsko

Valašsko je tradiční region na východní části Moravy nazývaný jako Moravské Valašsko²⁸. Tato národopisná oblast budí již 150 let zájem historiků, filozofů, etnografů o původu obyvatelstva na Valašsku, tzv. Valachů. Není totiž jasné, jakého původu byli původní obyvatelé Moravského Valašska, tak se kolem vzniku tohoto regionu vytvořilo ve vědomí široké veřejnosti množství falešných představ. Velký český historik František Palacký pokládal Valachy za poslovanštělé potomky keltských Bojů a jméno Valach odvozoval od názvu Walh-Gallus.²⁹ Tvrzení, že Valašsko bylo osídleno starým kmenem, vyvrací J. Válek, který vyslovil hypotézu o vývoji osídlení. *Osídlování tohoto území nebylo jednorázovou záležitostí, ale dlouhodobým procesem se sociálně-ekonomickým pozadím. Počet přistěhovalců ze Slovenska, Polska, Ukrajiny a Rumunska byl poměrně nízký, avšak nebyl překážkou ke zprostředkování a dochování některých význačných karpatských vlivů, zejména pastevecké kultury, které se nápadně uplatnily při formování Valašska jako etnografického regionu.*³⁰

2.1 Vznik etnografického regionu Valašsko – valašská kolonizace

Valašské osídlení na Moravě je vzhledem k ostatním etnografickým oblastem historicky mladé.³¹ V minulosti bylo území zřídka obydlováno z důvodu hornaté půdy a nepříznivých podmínek. *V průběhu 13. a 14. století se zde usídlili v údolích řek první osadníci – rolnický lid české národnosti, který sem přišel ze sousedních moravských a slezských krajů, obdobně jako jinde na Moravě.*³² Lze odhadovat, že v této době se struktura obyvatel východní Moravy nelišila od ostatních regionů. Jednalo se o vnitřní kolonizaci. Počátky Valašska jsou datovány od 15. století, kdy se do horských oblastí východní Moravy dostávají pastevci ovcí

---

²⁸ Pro odlišení od rumunské Valachie bývá někdy označován jako Moravské Valašsko

²⁹ PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě: podle původních pramenů vypravuje František Palacký.*

³⁰ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 23–25.

³¹ EHLER, Edvard. *Y chromosomální polymorfismy v české populaci se zaměřením na moravské Valašsko: evolučně antropologická studie*, s. 11.

³² ŠTIKA, Jaroslav. *Lidová strava na Valašsku*, s. 8.

a koz ze Slovenska a Těšínska. Jejich způsob hospodaření způsobil zlom ve využívání horských končin. Přistěhovalci se mísili se stávajícím obyvatelstvem a předávali jim znalosti ohledně hospodaření v horách i zvyky a tradice. Rozdíly mezi nimi se vytrácely a valašské území se rozpínalo. *Z domácích zdrojů se taky realizovala tzv. pasekářská kolonizace horských částí Beskyd a Javorníků v průběhu 16. století, která pokračovala v 17. století a doznívala v 18. století, tedy v časovém rozpětí, které se spojuje s tzv. valašskou pasteveckou kolonizací. Z jejího rozsahu a míry vlivu se zpravidla odvozuje osobitost lidové kultury na Valašsku a z ní se též vyvozuje název jeho obyvatel (valach-pastevec) a celé etnografické oblasti.*³³

Vcelku se přeceňuje intenzita jinonárodních vlivů, které formovaly Valašsko. Počet přistěhovalců ze Slovenska, Polska, Ukrajiny a Rumunska byl poměrně nízký, přesto to stačilo k ovlivnění a odlišení východní Moravy a jejích ostatních národopisných oblastí. Podstatnou roli hrál i horský způsob života.

Na závěr této kapitoly je uveden závěr disertační práce z Katedry antropologie a genetiky člověka Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, která teorie etnografů potvrzuje.

*Moravští Valaši představují hybridní populaci, která byla vytvořena smísením svých rodičovských populací. Tento proces začal na konci 15. století a byl ukončen před začátkem 19. století. Trval tedy přibližně 300 let. Hlavní roli v tomto procesu hrála autochtonní³⁴ moravská populace. Nově příchozí imigranti na Valašsko tvořili asi 20 % jeho celkové populace, a zeměmi jejich původu byly Polsko, Slovensko, pravděpodobně Ukrajina a Rumunsko.*³⁵

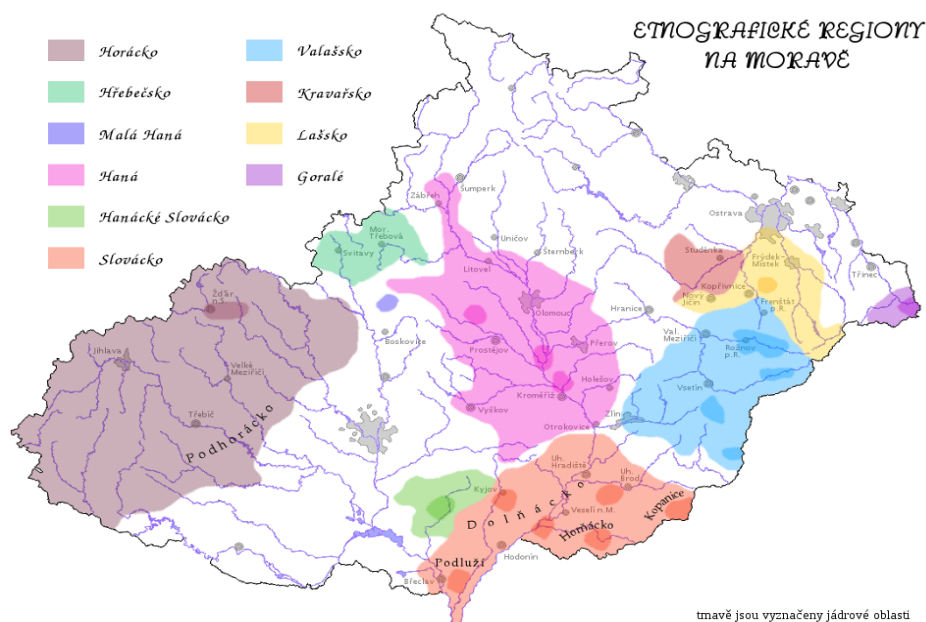
---

³³ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 24.

³⁴ původní

³⁵ EHLER, Edvard. *Y chromosomální polymorfismy v české populaci se zaměřením na moravské Valašsko: evolučně antropologická studie.*

2.2 Vymezení hranic Valašska

Obr. 1. Etnografické regiony na Moravě.

Z etnografického hlediska není vymezení regionu jednoznačné, existuje velký počet hledisek, na základě kterých se území vymezuje. Tato stanoviska pocházejí z dřívějších údobí. Rozhodoval způsob života, kroje, nářečí nebo hospodářství. Valašsko bylo totiž tam, kde hrálo hlavní roli pastevectví a karpatské salašnictví. Konkrétní mez je jen státní hranice se Slovenskem. V dnešní době hraje hlavní roli samotné rozhodnutí obyvatel. Valašsko je tam, kde se lidé Valachy být cítí.

Valašsko je možné popsat jako hornatý kraj, který si zachoval svůj ráz. Rozkládá se na severovýchodě Moravy a náleží k soustavě vnějších Karpat, jež se pak rozděluje na další pohoří. Na severu sousedí s Laškem a Slezskem, na jihu s Moravským Slováckem, na západě s Hanou a na východě s již výše zmíněným Slovenskem. V publikaci Etnografický region Moravské Valašsko její autor Jaroslav Štika rozdělil oblasti Valašska na tři pásma: vlastní jádro, okrajové území a přechodné území. Jádro zahrnuje 115 obcí, okrajové oblasti 50 a přechodné 110 obcí.

2.2.1 Vlastní jádro

Do vlastního jádra zařazujeme obce, jejichž obyvatelé se sami k Valachům hlásí (nebo se alespoň takovému označení nebrání) a jsou za Valachy považováni i jinými valašskými

*a nevalašskými obcemi.*³⁶ Centrem regionu je město Vsetín. Ryzí Valašsko jsou dále města ze severu Rožnov pod Radhoštěm a Valašské Meziříčí a jihozápadně od Vsetína Valašské Klobouky. Vymezení pásma začíná na Broumovsku obcí Štítná nad Vláří a jde po státní hranici se Slovenskem severovýchodním směrem přes obce Sv. Štěpán, Sv. Sidonie, Brumov, Nedašov, Nedašova Lhota, Študlov, Střelná, Francova Lhota, Valašská Senice a dále po hřebenech Javorníků přes obce Huslenky, Halenkov, Nový Hrozenkov, Karolinka, Malé a Velké Karlovice, kde zamíří na severozápad přes obce Horní Bečva, Prostřední Bečva, Dolní Bečva, Rožnov pod Radhoštěm, dále jde na západ přes obce Zubří, Zašová, Valašské Meziříčí, potom na jihovýchod přes obce Oznice, Mikulůvka, Lázy, Kateřinice, Hošťálková, Držková, Rusava, dále na jihovýchod přes obce Vlčková, Veliková, Ostrata, Hvozdná, Březová, Slušovice, Raková, Vizovice, Loučka, Haluzice, Vrbětice, Popov, Jestřabí a zpět do Štítné nad Vláří, kde se začínalo.³⁷

2.2.2 Okrajová území

*Do okrajového území spadají obce, které jsou obyvateli vlastního valašského území považovány za nevalašské, kdežto obcemi cizího sousedního regionu za valašské.*³⁸ Zde se řadí Hukvaldsko (v minulosti bylo jádrem regionu), Veřovice, Mořkov, Hodslavice, Hostašovice, Branky, Police, Lípa, Slopné a Slavičín.

2.2.3 Přechodná území

*V přechodné oblasti se už obyvatelé za Valachy nepovažují (označují se jiným způsobem), a také ani Valaši z okrajového ani vlastního území tyto obyvatele za Valachy nepokládají, a tak za Valachy je často mají pouze lidé ze sousedního regionu.*³⁹ Jde o oblasti kolem Zlína, tzv. Podřevnicko, Biskupice, Březůvky, Dolní Lhota, Doubravy, Horní Lhota), Hostýnské záhoří na západě na hranicích s Hanou a severní úpatí Beskyd (oblast kolem Frýdku-Místku).

---

³⁶ ŠTIKA, Jaroslav. *Etnografický region Moravské Valašsko: jeho vznik a vývoj*, s. 49.

³⁷ ŠTIKA, Jaroslav. *Etnografický region Moravské Valašsko: jeho vznik a vývoj*, s. 49.

³⁸ ŠTIKA, Jaroslav. *Etnografický region Moravské Valašsko: jeho vznik a vývoj*, s. 50.

³⁹ ŠTIKA, Jaroslav. *Etnografický region Moravské Valašsko: jeho vznik a vývoj*, s. 50.

2.3 Valašský kroj

Oděv patří k hlavním článkům kultury, díky krojovému dědictví zjišťujeme mnoho o životních názorech i umění daného konkrétního společenství.

Lidový kroj se regionálně rozlišuje dle příslušnosti. Každý etnografický region má pro zemědělce i měšťany své ozdoby, střihy i barvy, které určoval i rodinný stav příslušníka (svobodná, svobodný, vdaná, ženatý, vdova, vdovec). Dále mají kroje své dětské varianty. K odkládání kroje docházelo během 19. století, kdy vznikl pojem „lidový kroj“. Teprve od 20. století získává reprezentativní funkci. Dříve ho lidé nazývaly oděvem, na Valašsku „zaodívka“, „obšata“, „šaty“.⁴⁰ Společně s dalšími složkami folkloru patří i oděv mezi nepostradatelné složky našeho kulturního dědictví. Osvětluje nám životní úroveň, samotný život i umění daného etnografického regionu.

Valašský kroj je prostý, ale přitom přirozený a malebný. Odrážel se v něm těžký život jeho obyvatel. Valaši, jakožto horšší obyvatelé, měli těžké podmínky pro život, což bylo zřejmé i na oblečení. K jejich výrobě využívali domácích zdrojů: lněná konopná plátna, hrubé přírodní vlny a kůže, která se používala na výrobu obuvi (krpců). Typická je i technika barvení sukna – modrotisk.⁴¹ Lidé si svých výrobků velmi vážili. *Vztah venkovských lidí k oděvu byl projevem jejich šetrnosti a považování si jakéhokoliv majetku.*⁴²

---

⁴⁰ URBACHOVÁ, Eva. *Lidový kroj na Vsetínsku*, s. 5.

⁴¹ Modrotisk: technika barvení potištěného plátna indigem

⁴² JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 135.

2.3.1 Ženský kroj

Obr. 2. Valaška z Bystřice pod Hostýnem.

Má typickou barevnost. Převládá u něj modrá, bílá a červená barva. Ženský kroj tvořil: rubáč, nazdobené rukávce, kotula, široká a pohodlná sukně – kasanka, fěrtoch, kordulka, ponožky – kopice a krpce. Svobodné dívky si vázaly vlasy do copů s červenou mašlí. Vlasy měly na temeni učesány do pěšinky – pútce. Vdané ženy nosily šátek.

Rubáč – opléčko – spodník – cudnička

Nosil se na holé tělo. Vzadu má nařasení pro lepší pohyb. Svoji přiléhavostí kryl, ale i zpevňoval tvar těla. Ještě ve 30. letech valašské ženy nosily rubáč jako košilku na spaní.

Rukávce

Obr. 3. Rukávce z Bystřice pod Hostýnem.

U rukávců, jako základní části kroje, je možné pozorovat místní rozdíly ve výzdobě. Všední každodenní rukávce byly ze silnějšího plátna a byly lehce zdobený na úzkém límečku. U svátečních rukávců byly výšivky na límečku, u ramene a ještě nad lokty, tzv. lémeček. Vyšíváno se bavlnou, hedvábím, ale i vlnou. Rukávce se u krku zapínaly knoflíčkem nebo zavazovaly šňůrkou. Přední díl je tvořen dvěma nesešitými částmi, které se spínaly kotulou.

Kotula

Obr. 4. Perleťová kotula z Bystřice pod Hostýnem.

Spona k rukávčům vyrobená z perleti, mosazi nebo stříbra. Zdobená byla rytým dekorem. Má stejný tvar jako spona k mužským košilím, ale je menšího průměru.

Spodnica

Obr. 5. Spodnica z Bystřice pod Hostýnem.

Spodnica byla spodní sešitá sukně, která se začala nosit až v 19. století. Vepředu měla rozparek, v pase byla řasená a na dolní části ozdobená krajkou.

Kasanka – zadní fěrtoch – šorec – sukně nesešitá

Obr. 6. Nesešitá sukně z Bystřice pod Hostýnem.

Bílá lněná sukně, která patří k nejstarším způsobům odívání. Řasila se na 2–3 cm. Sukně provdané se barvila na černo a nazývala se šorec. Vázala se dopředu dlouhými tkanicemi. Obtočila se kolem pasu dopředu, dozadu a zase dopředu. Tím se docílilo univerzální velikosti. Dbalo se na délku, která byla do půl lýtek. Sukně se posléze překryla zástěrou – fěrtochem.

Fěrtoch – fěrtušek – přednica

Obr. 7. Fěrtoch z Bystřice pod Hostýnem.

Fěrtoch měl tmavě modrou barvu a byl oboustranně potisknut vzorem v bílé barvě. Na jedné straně byla natištěna pouze okolnice (což je lem s motivy rostlin a listů), na druhé straně byl kromě okolnice natištěn i drobný vzorek po celé ploše. Technika barvení modrotisku spočívá v natištění bílých částí a teprve potom se látky namáčely do modré barvy. Délku ovlivňovala délka nesešité sukně.

Sukně sešitá – kanafaska – vlněnka

Kanafasky sloužily ve městech k dennímu nošení, později se přesunuly na vesnice. Vyvinuly se z nesešité sukně, kterou nahradily. Byl to módní tah, ale posloužily praktické stránce. Byly daleko snazší na údržbu než kasanky.

Kordulka – frydka – živůtek – kabátek

Obr. 8. Frydka z Bystřice pod Hostýnem.

Kordulka patří k částem lidového kroje, na kterém se nejvíce projevila móda a regionální příslušnost. Odlišovaly se od sebe převážně délkou, výstřihem, úpravou pasu i výzdobou. Starší kordulky bývaly z damašku, novější již z jemného sukna, a dobarvovaly se do fialové, višňové, pivoňkově červené, zelené nebo světle modré barvy. Zapínaly se na tři knoflíčky z mosazi nebo jiného kovu či skla. Na podšití se používaly lněné látky nebo sukno. Střihově starší byly kordulky, jejichž oblý výstřih sahal až k pasu a připomínaly střihově kabátky. Později se objevují kordulky, které jsou přizpůsobeny tvarům ženského těla.

Kapesníček

Kapesníček byl jemným doplňkem oděvu. Byl vyšívaný a skládal se přes okraj do fěrtochu v pase.

Obuv

Obr. 9. Soukenné střevíce z Bystřice pod Hostýnem.

Obr. 10. Krpce z Bystřice pod Hostýnem.

Nosily se různé typy obuvi nebo se chodilo naboso. Neznámějším typem obuvi jsou krpce. Jedná se o kožené boty vyrobené z hovězí nebo vepřové kůže. K noze se připevňovaly řemínky, švihlemi nebo ovlakami (zamotané šňůrky z vlny). K nim se obouvaly pletené černobílé ponožky do půl lýtek nebo v chladnějším období plstěné papučky. Krpce se používaly hlavně na práci v lese nebo na poli. Později přišly i nízké kožené boty – jančary nebo soukenné střevíce, tzv. střívjata. Jedná se o boty z červeného, modrého nebo fialového sukna, které měly charakteristický velký přehnutý jazyk. Do nich se obouvaly uběračky. To byly navlněné černé nebo tmavě modré, 120 cm dlouhé punčochy, které se v mokřem stavu řasily na malých ručních valchách.

Svrchní oděv: vlnák – kožuch – kožušek – lajbík – šuba – mentýk

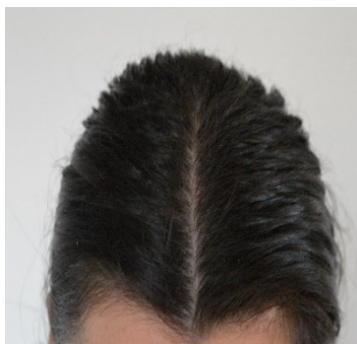

Obr. 11. Vdaná žena v dubeném kožušku z Bystřice pod Hostýnem.

V zimním období nosily ženy jako svrchní oděv to, co si mohly dovolit. Nejchudší ženy používaly vlnák nebo plachtu, která se podélně přeložila a nosila přehozená přes ramena. Vyrobená byla z ručně tkaného lněného plátna. Dále se nosily tzv. dubené kožuchy a kožušky, které byly hnědé barvy s ovčí kožešinou uvnitř. Bohatší ženy si mohly dovolit

krátký kabátek zvaný lajbík z tmavomodrého sukna. Šuba či mentýk byl nejhonosnější dlouhý kabát, který byl na okrajích lemovaný kožešinou.

Úprava vlasů

Obr. 12. Pútec.

Obr. 13. Úprava vlasů svobodné

Obr. 14. Čepec.

Úprava vlasů souvisela s rodinným stavem dotyčné. Hlava se upravovala prostě. Mladé cěrky (dívky) si vlasy jen splétaly do copu a na konci uvázaly červenou mašli. Důležitý byl také pútec (pěšinka) a vlasy sčesané za uši.

Vdané ženy nebo svobodné matky si také splétaly vlasy do copů, ale omotávaly je kolem hlavy. *Pod šátkem ještě nosily čepec s krásně vyšitými zuby nad čelem, které vykukovaly z úvazu a oblečení dodávaly upravený ráz.*⁴³ Dále se pod bradu uvázala bílá plena nebo červený šátek. Začepení nevěsty je důležitý akt na svatbě, který se ještě dnes tradičně na Valašsku vyskytuje.

---

⁴³ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *České lidové kroje*, s. 83.

2.3.2 Mužský kroj

Obr. 15. Valach z Bystřice pod Hostýnem.

Košile – košula

Obr. 16. Košula z Bystřice pod Hostýnem.

Nejstarší část mužského lidového kroje byla podélná plátěná košile s rovnými rukávy a výšivkami na spojích (křížkovým spojem se spojovaly části rukávů a košile), límečku a konci rukávů. Košile pro pracovní účely byla z hrubšího plátna – konopného a pro sváteční

z jemnějšího – lněného. Na výšivky se používaly bavlnky modré, žluté a červené barvy. Košile se v rozparku u krku zapínaly na knoflíček nebo zavazovaly červenou pentlí a svátečně spínaly kotulou.

Kalhoty – gatě, nohavice

Obr. 17. Nohavice.

Nohavice, houněné kalhoty, patřily k nákladnějším částím krojů, proto byly používány i pro více generací. Donosily se na hrubé polní práce nebo se z nich šily papuče. Barva nohavic se lišila dle regionu, ale většinou byly kalhoty bílé, modré, fialové nebo fialovohnědé. Byly šité se dvěma švy a u pravého boku měly rozparek překrytý kusem látky označovaný lacek. V pase je držel dlouhý kožený řemen, který byl i třikrát omotaný dokola. Vybíjený byl kovovými cvočky a tlačný dekorem. Gatě byly plátěné kalhoty, které se nosily na práci v letních měsících.

Vesta – brunclek

Obr. 18. Brunclek zepředu z Bystřice pod Hostýnem.

Obr. 19. Brunclek zezadu z Bystřice pod Hostýnem.

Vesta se po celém Valašsku nazývala brunček. Vesty se nejdříve vyráběly z modrého, zeleného i bílého sukna, ale později převládla červená barva. Délka brunčeků byla 45–50 cm. Vesty byly volné a na konci jen zastřiženy. Bombíky (knoflíčky) lemovaly okraje brunčeku a zdobily i husté dírky na knoflíky v přední části. Konce šňůrek byly rozčesány do strapečků, které zdobily i naznačené kapsy v přední části brunčeku. Kolem těchto kapes, krčního výstřihu, kolem šůstku na zádech i na předních dílech byl brunček vyšíván barevnou stužkou podle oblasti.

Kabát: huňa, halena, župica/e

Obr. 20. Župica z Bystřice pod Hostýnem.

Mužské kabáty si zachovaly jednoduché stříhy do tvaru písmene T. Městské kabáty je příliš neovlivnily. Huňa byla pracovní oděv pro pastevce vyrobený z ručního sukna. Přehazovaly se přes rameno. Halenou se myslí krátký nebo dlouhý kabátek z bílého soukenného plátna. Byl zdobený červenou nebo modrou výšivkou kolem kapes. Župica patří k slavnostnímu oděvu. Vyráběla se z bílého, hnědého nebo tmavě modrého nejjemnějšího sukna. Měla délku po kolena a připomínala vojenský kabát. Nijak se nezapínaly a nesloužily k ochraně proti dešti. Muži je nosili svázané řetízkem a přehozené přes jedno nebo dvě ramena.

Obuv: krpce

Obr. 21. Krpce.

Na celém Valašsku nosili muži na nohou krpce, místy nízké holínky nebo čížmy.

Klobouk

Obr. 22. Klobouk z Bystřice pod Hostýnem.

Typickým kloboukem byl širáň. Měl spoustu variant s úzkou i širokou střežou. V zimním období nosili muži čepice a beranice.

Doplňky

Obr. 23. Valach s valaškou.

Obr. 24. Valaška z Bystřice pod Hostýnem.

Nepostradatelnou součástí kroje je valaška nebo obušek. Dřevěné topůrko a mosazná či železná sekyrka zdobená perletí a rytinou byla chloubou každého Valacha.⁴⁴

Muži pracující v lese nosili 20 cm široké kožené pásy, které měly tři až čtyři přezky na zapnutí.

2.3.3 Různosti valašského kroje podle regionu

Rožnovsko

*Na Rožnovsku se vytvořila nejzdobnější forma valašského kroje z důvodu městského života.*⁴⁵ Můžeme se s ním setkat ve Valašském muzeu při různých příležitostech. Zdejší kroj je

---

⁴⁴ KOVÁŘŮ, Věra. *Lidový kroj na Valašsku*, s. 36–48.

⁴⁵ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *České lidové kroje*, s. 83.

poměrně barevnější, jelikož si sukno sami nevyráběli, ale dováželi z okolních vesnic. Kasanky se nazývaly šorec a byly černé barvy. Fěrtochy ke svátečnímu kroji byly z různých barevných vzácnějších látek (brokát). Modrotiskové fěrtůšky sloužily pouze k dennímu nošení. Na rukávcích nebyl úzký stojáček, ale větší obdélníkový límec zdobený krajkou. Ženy na Rožnovsku nosily přes sebe přehozenou plachtu nebo ubrus. Další část rožnovského kroje, který se jinde nedochoval, byl ženský lajbík. Muži nosili modré nebo bílé kalhoty. Vyšívání bylo modrou šňůrkou. Na Rožnovsku se lišila vesta od bruncluku. Vesta byla černá se stojacím límcem. Bruncluk byl z modré, zelené, fialové, bílé, červené i černé barvy.

Vsetínsko

U ženského kroje na Vsetíně, který byl výše položený v horách, byly typickými barvami bílá, červená a modrá. Vše, co bylo vyrobeno z plátna, bylo bílé. Fěrtoch se nosil pouze z modrotisku s bílým drobným vzorem nebo čistě tmavě modrý. Kordulka byla vyrobena z tmavě červeného sukna a lemována zelenou hedvábnou stuhou. Zadní švy byly zašity do tzv. varhánek a na záhybech měly kulaté střapečky. Na nohou nosily valašky krpce a pletené ponožky, v zimě plstěné papučky. V chladném období ženy oblékaly krátké beraní kožíšky, teplé šátky přes hlavu a často také vlnáky.

Muži nosili košile s rovnými rukávy a modrou výšivkou. Bruncluk měli tmavě červený bez zadního zdobení. Nohavice se nosily tmavě modré nebo fialové, výše v horách světlé.

Rusava

*Zapadlá dědinka, chůlící sa pod Hostýnem do závoja hustých hor a vysokých kopců, má právo pochľúbiť sa vzácnými obdivovateľkami svojej prostej krásy.*⁴⁶

Rusava je malá valašská obec, která leží na úpatí Hostýnských vrchů. Název jí dala říčka Rusava. Vznik obce se datuje až do 14. století, kdy existují první zmínky o sídlištích v katastru obce. Valašský folklor se zde usadil s příchodem Valachů v rámci valašské kolonizace v 16. století a s usazením odbojných Valachů z oblasti vsetínského, lukovského a vizovického panství.⁴⁷

---

⁴⁶ TÁBORSKÝ, František. *Rusava: Život valašské dědiny*. Přebal knihy.

⁴⁷ FIALOVÁ, Vlasta. *Počátky dědiny Rusavy*, s. 57.

Vzhledem k značně kopcovitému terénu a ne příliš úrodnému kraji, v němž Rusava leží, bylo obyvatelstvo odkázáno spíše na pastevectví a chov dobytka.⁴⁸ Na Rusavě se vyskytovala typická součást kroje, která se téměř jinde neobjevovala. Bylo to zimní oblečení – u žen kožuch a u mužů huňa. Důvodem byly životními podmínky, které rusavští Valaši měli. U mužských nohavic se nevyskytují nohavice v přírodní barvě, ale hnědofialové. Šňůrování je převážně červené a modré, později se objevovalo fialové. Mužský bruncek byl vyšíváný světle modrou bavlnkou. Na frydce se objevovaly ozdoby ze světle fialové, žluté nebo zelené stuhy.

Obr. 25. Manželé Kučerkovi z Bystřice pod Hostýnem.

---

⁴⁸ MACŮREK, Josef. *Z minulosti východní Moravy 18.–19. století: Daniel Sloboda jako buditel na východní Moravě a průkopník novodobé česko-slovenské i širší mezinárodní vzájemnosti a spolupráce*, s. 11–12.

2.3.4 Dětský кроj

Obr. 26. Varianta dětského kroje z Bystřice pod Hostýnem.

Dětský кроj se skládal z jednoduchých prvků. Není o něm mnoho informací. Často se přešivaly obnošené součásti dospělého kroje. Malé děti chodily jen v dlouhých košilkách a v pozdějším věku nosily jednoduché šatičky se zapínáním vzadu, zvané kanduš. Hoši nosili plátěné kalhoty a lněnou košili. Dívky se oblékaly do plátěné sukničky se zástěrkou, místo košilky měly rukávce bez jakéhokoliv zdobení. V sychravém nebo chladném období nosily přes ramena pletený šál nebo šátek. Děti boty příliš nenosily. Chodilo se naboso až do zimního období, kdy obouvaly krpečky nebo plstěné papučky.⁴⁹

2.4 Valašská architektura

Celá oblast Valaška byla chudá. Lidé si s těžkostí opatrovali prostředky pro své živobytí. Co mohli, to si vyrobili sami. Používalo se především toho nejlevnějšího materiálu, který byl dostupný. Tím je poznamenána celá lidová architektura. Zdrojem pro stavitelství bylo dřevo a kámen.

---

⁴⁹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *České lidové kroje*, s. 174–177.

Na první pohled jsou velmi zajímavé valašské roubené chalupy. Některé se zachovaly a byly převezeny do Valašského muzea v přírodě⁵⁰. Spousta z nich také zůstala na svém původním místě a jsou dnes charakteristickým doplňkem krajiny. Zřídka se objevují nové roubenky, které si staví místní lidé, vracející se ke svým kořenům. Další typickou stavbou pro Valašsko je roubená zvonice. Je to dřevěná kostelní architektura, která v několika málo obcích slouží stále ke svým účelům.

Domy byly stavěny z dřevěných trámů a jen někdy na kamenných základech, spíš jen na podložkách. Jako krytina se používal šindel. Chalupa byla vždy orientována k cestě štítem, zdobeným obvykle řezbami, někde i malováním. Obytná část mívala jednu velkou místnost – izbu, do níž se soustředil život celé rodiny. V izbě byla jen kamna s pecí, stůl s lavicemi, truhlice a hliněná podlaha. Jiný typ lidového domu měl v oddělené zadní části síně topeniště – kuchyňku, odkud se vytápěla izba. Jednopokojový dům se zachoval v těšínských Beskydech⁵¹. Novější chalupy mají síň, izbu a komoru. Komora bývala malá, protože chudá valašská rodina do ní neměla co uložit. Velmi zajímavé bylo stavění komínů. U některých valašských chalup byl komín veden pouze na půdu, kde kouř vycházel mezi šindeli. Je to z toho důvodu, že daňový systém byl založen na vybírání daně za komín, proto chudobní Valaši komíny nestavěli, aby nemuseli daň platit.

Hospodářské stavby stály v řadě hned vedle ve frontě a byly stavěny stejným způsobem jako domky pro lidi. Výstavnějšími budovami bývala fojtství⁵². Jejich domy bývaly patrové i s pavlačí. Rovněž městské domy bohatších Valachů bývaly poschoďové, též roubené. Po celé oblasti Valašska je řada památkově chráněných objektů, které dávají obraz původního stavitelství (Hutisko, Jasenná, Kopřivnice, Velké Karlovice, Karolinka atd.).⁵³

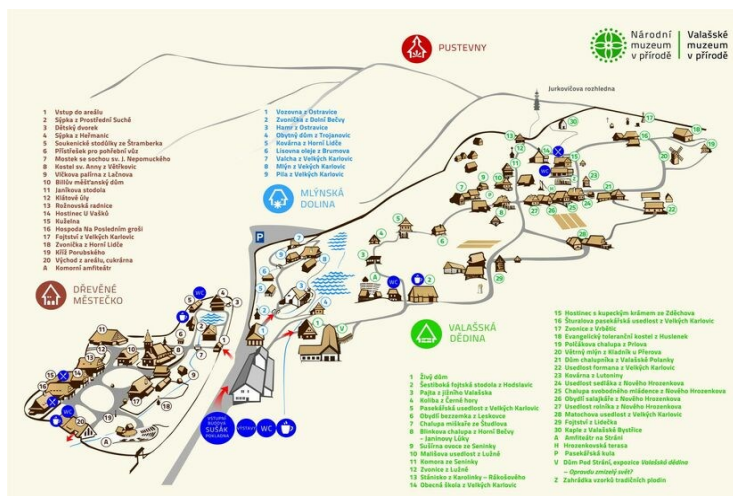
⁵⁰ Valašské muzeum v přírodě se nachází v Rožnově pod Radhoštěm.

⁵¹ V Bukoci-nejstarší vesnice beskydské části Těšínského Slezska.

⁵² Dříve sídlo fojta – soudního úředníka

⁵³ NAJBRT, Přemysl. *Beskydy a Valašsko*, s. 156–159.

2.5 Valašské muzeum v přírodě

Obr. 27. Mapa areálu Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

V podhorském městě Rožnově pod Radhoštěm, rozprostírajícím se na úpatí Beskyd, stojí Valašské muzeum v přírodě. Bylo prvním a až do 70. let 20. století jediným „živým“ muzeem v Československu. Vzniklo z popudu členů rožnovského muzejního spolku, v jehož čele stáli sourozenci Alois a Bohumír Jaroňkovi (malíř a grafik Bohumír Jaroněk byl jeho předsedou v letech 1911–1926). Plány na přenesení roubených staveb do městského parku předložili již před vypuknutím první světové války, ale uskutečnit své cíle se jim podařilo až při přípravách národopisné slavnosti v roce 1925, koncipované a zároveň nazvané, „Valašský rok“. Šlo o třídenní přehlídku mizejících prvků valašské lidové kultury.

Podobně jako cesta vedoucí k uspořádání prvního Valašského roku nebyla přímá ani bez potíží, také idea vytvoření rožnovského muzea v přírodě se formulovala postupně a za přispění mnoha okolností. K těm základním náleží ve 2. pol. 20. stol. narůstající zájem společnosti o lidovou kulturu a uvědomění si potřeby uchovat její projevy také pro budoucnost. V roce 1895 se v Praze konala Národopisná výstava československá, která slavila obrovský úspěch a neméně významný vliv měl i vznik švédského „skanzenu“ v roce 1891. Alois Jaroněk dokonce osobně podnikl výpravu do Švédska, aby se tam inspiroval.

Myšlenka zřídit muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm nahrávala také skutečnost, kdy bylo nutné řešit problematiku překážejících dřevěných domů na tamějším náměstí. To byla skvělá příležitost pro bratry Jaroňkovi, zejména Bohumíra, který přišel s řešením

přestěhování a vytvoření muzea a inicioval vznik Muzejního spolku, který byl založen v roce 1911.

V dalších letech získával spolek finance, které využil k zakoupení budov a pozemku. Další aktivity byly přerušeny 1. sv. válkou a k dalšímu vývoji došlo až po roce 1924. Žádost Muzejního spolku o přemístění radnice z rožnovského náměstí do parku byla schválena. Zásadním krokem bylo uspořádání výše zmíněné národopisné slavnosti v nově vzniklých kulisách v roce 1925, a tímto počinem byl položen základní kámen pro založení Valašského muzea v přírodě, později část zvanou Valašské (Dřevěné) městečko.

Maximální úsilí bylo věnováno přípravám, vznikly organizační výbory a nejrůznější výzvy a žádosti o spolupráci či podporu. Úspěch se ve dnech 18., 19. a 20. července 1925 opravdu dostavil – hovoří se o 25 000 návštěvnicích tohoto národopisného svátku, z jehož výtěžku byla financována další výstavba muzea. Přestože již není jediným skanzenem u nás, s jistotou lze tvrdit, že Valašské muzeum v přírodě hrálo podstatnou roli při vzniku jiných „živých“ muzeí. Lze ho stále považovat za unikátní, už jen pro svou komplexnost, kterou nabízí jak v oblasti prohlídkové a programové náplně pro širokou veřejnost, tak v oblasti badatelské a výzkumné pro veřejnost odbornou. Odborné veřejnosti a badatelům je zpřístupněna podsběrka etnografická, podsběrka dokumentace muzea v přírodě, podsběrka písemností a tisků. Za zmínku stojí také bohatá činnost muzea v oblasti publikační, dokumentační, výzkumně-badatelské či edukační. Tyto programy jsou většinou navázány na křesťanský lidový rok, jejich cílem je nejen naladit na přicházející svátky či významné období, ale také seznámit účastníky prostřednictvím workshopů, přednášek, besed či dalších vzdělávacích metod a aktivit s běžným životem „na dědině“, s běžnými pracemi, ale i se zvyky a tradicemi v pomalu mizejícím světě.

2.5.1 Valašské městečko

Počátky budování Valašského (Dřevěného) městečka jsou neodmyslitelně spjaty právě se vznikem Valašského muzea v přírodě. V letech 1924–1925 se rožnovský Muzejní spolek aktivně pustil do příprav národopisné výstavy. Ta se stala hnacím motorem všech nadšenců podporujících myšlenku živého muzea.

Z výše uvedeného vyplývá, že Dřevěné městečko je nejstarší částí Valašského muzea v přírodě. Rozkládá se v rovinatém terénu městského parku. Veřejnosti bylo zpřístupněno

v roce 1925 a od tohoto roku se postupně rozvíjí dodnes. Návštěvníkům nabízí možnost nahlédnout zde do způsobu bydlení a života v malém městě v období od poloviny 19. až po první čtvrtinu 20. století.

Areál Dřevěného městečka sestává z těchto staveb:

Kostel sv. Anny z Větrkovic – *Okolo kostela se rozprostírá tzv. Valašský Slavín se symbolickými i skutečnými hroby osobností, které svou činností v různých oblastech kultury, sportu a vědy propagovaly region Valašsko a přispěly k jeho rozvoji.*⁵⁴

Billův měšťanský dům.

Rožnovská radnice – *Poschod'ová roubená stavba s podsíňkem postavená na rožnovském náměstí v roce 1770 byla do muzea přenesena jako první originální objekt.*⁵⁵

Hostinec U Vašků – Nejstarší originální roubenou stavbou v muzeu je měšťanský poschod'ový dům s velkou hostinskou místností a s krytou nálevnou v přízemí. Pochází z první poloviny 17. století.

Další objekty Dřevěného městečka:

Kuželna, Hospoda Na posledním groši, Fojtství z Velkých Karlovic, Vlčkova palírna z Lačnova, Mostek přes potůček se sochou svatého Jana Nepomuckého, Sýpka z Prostřední Suché, Soukenické stodůlky ze Štramberka, Sýpka z Heřmanic, Soubor klátových úlů, Kříž Porubského, Zvonička z Horní Lidče, Přístřešek pro pohřební vůz, Janíkova stodola Komorní amfiteátr.

Janíkova stodola i Komorní amfiteátr slouží v současnosti především pro konání řady kulturních akcí, nejen folklorních, ale i multižánrových hudebních vystoupení či zájezdových divadelních představení. V poslední době se v areálu Dřevěného městečka

---

⁵⁴ Kostel sv. Anny z Větrkovic: Historické fotografie. Dostupné z: <https://www.nmvp.cz/roznov/informace-pro-navstevniky/prohlidkove-okruhy/kostel-sv-anny-z-vetrkovic>.

⁵⁵ Rožnovská radnice: Historické fotografie. Dostupné z: <https://www.nmvp.cz/roznov/informace-pro-navstevniky/prohlidkove-okruhy/roznovska-radnice>.

„zabydlela“ také řada pravidelných festivalů, které jsou organizovány jak VMP⁵⁶, tak místními neziskovými organizacemi (Fujaré).

Areál Dřevěného městečka zpodobňuje historii prostřednictvím originálních dřevěných staveb přenesených především z rožnovského náměstí a širšího okolí. V současné době je tvořen dvacátkou objektů, z nichž tři jsou originály. U ostatních staveb se jedná o kopie či repliky. Několik roubených objektů zde bylo postaveno podle existujících i zaniklých předloh.

Prohlídku areálu lze absolvovat individuálně, i skupinově, v sezoně s průvodcem a trvá přibližně 50 minut. Prohlídková trasa disponuje bezbariérovým přístupem po celý rok.

2.5.2 Valašská dědina

Jde o nejrozsáhlejší areál Valašského muzea v přírodě. *Svou členitostí připomíná podobu mnohých skutečných vesnic, rozkládajících se na úbočích Beskyd, jak je známe ještě z počátku 20. století. Návštěvníkům je tak umožněno nahlédnout do každodenního života lidí valašské vesnice v období od konce 18. století do 50. let 20. století. Uspořádání zemědělských dvorů a situace v interiérech jsou vytvořené podle historických událostí a skutečných příběhů konkrétních rodin.*⁵⁷ Prohlídka Valašské dědiny trvá přibližně 120 minut, interiéry objektů jsou zpřístupněny pouze v letním období, kdy jsou některé chalupy obydleny tetičkami a dalšími osobami, které návštěvníky seznámí s každodenním životem a osudy jejich obyvatel. Během roku se zde koná řada tematických programů zaměřených na lidové zvyky a tradiční způsoby zemědělského hospodaření, salašnictví a řemesla.

Objekty Valašské dědiny:

Pasekářská usedlost z Velkých Karlovic – Miloňova (první stavba areálu Valašská dědina), Hrozenkovská terasa (Hrozenkovskou terasu tvoří tyto objekty: Chalupa svobodného

---

⁵⁶ Valašské muzeum v přírodě

⁵⁷ Valašská dědina. Dostupné z: <https://www.nmvp.cz/roznov/informace-pro-navstevniky/prohlidkove-okruhy/valasska-dedina>.

mládence z Nového Hrozenkova, Usedlost sedláka z Nového Hrozenkova, Obydlí salajkáře z Nového Hrozenkova, Usedlost rolníka z Nového Hrozenkova).

Další objekty Valašské dědiny:

Polčákova chalupa z Prlova, Mališova usedlost z Lužné, Komora ze Seninky, Zvonice z Lužné, Kaple z Valašské Bystřice, Evangelický toleranční kostel z Huslenek, Větrný mlýn z Kladník u Přerova, Obecná škola z Velkých Karlovic – Miloňova, Hostinec s kupeckým krámem ze Zděchova, Koliba z Černé hory pod Radhoštěm, Obydlí bezzemka z Leskovce, Pajta z jižního Valašska, Šturalova pasekářská usedlost z Velkých Karlovic – Podřatého, Blinkova chalupa z Horní Bečvy – Janinovy Lúky, Zvonice z Vrbětic, Chalupa miškaře ze Študlova, Sušírna ovoce ze Seninky, Šestiboká fojtská stodola z Hodslavic, Dům chalupníka z Valašské Polanky, Usedlost formana z Velkých Karlovic – Jezerného, Kovárna z Lutoniny, Stánisko z Karolinky-Rákošového, Matochova usedlost z Velkých Karlovic – Jezerného, Fojtství z Lidečka a Živý dům, využívaný především pro edukační činnosti pro školy a veřejnost.

Valašskou dědinu a její objekty si lze projít také netradičně zábavnou a zároveň poučnou formou s tzv. hledačkou nebo s tištěným tematickým okruhem v ruce.

2.5.3 Mlýnská dolina

Na počátku 80. let vznikl ve Valašském muzeu v přírodě třetí, technicky zaměřený areál – Mlýnská dolina. Jedná se o soubor živých staveb a zařízení využívajících sílu horské vody, ale i lidských rukou, jehož doménou se staly funkční historické stavby poháněné vodou.

Objekty v Mlýnské dolině:

Hamr z Ostravice, Lisovna oleje z Brumova, Valcha z Velkých Karlovic, Mlýn z Velkých Karlovic, Pila z Velkých Karlovic, Stodola u mlýna z Velkých Karlovic, Obytný dům z Trojanovic, Kovárna z Horní Lidče, Zvonička z Dolní Bečvy, Vozovna z Ostravice.

Prohlídka Mlýnské doliny, která se skládá z deseti objektů technického rázu, trvá přibližně 60 minut a její interiéry jsou zpřístupněny pouze v letním období.

2.5.4 Pustevny

Pustevny se zvoničkou a s objekty Maměnka a Libušín jsou od roku 1995 dosud posledním areálem Valašského muzea v přírodě. Byly postaveny na konci 19. století a jsou neodmyslitelně spjaty se jménem architekta Dušana Samo Jurkoviče, který se později velmi zasloužil o jejich zachování a rekonstrukci. V současné době jsou národní kulturní památkou.

Se jménem Pusteven, a konkrétně pak objektu Libušína, se pojí také jméno významného českého malíře Mikoláše Alše, který byl Valašskem okouzlen již při Národopisné výstavě v Praze a podle jehož návrhů vyzdobil interiéry akad. malíř Karel Štapfer.

V roce 1926 byla dokončena výstavba moderního horského hotelu Tanečnica, v jehož pokoji byl ubytován československý prezident Masaryk při návštěvě Valašska v červnu 1928.

Jakkoliv byl osud Pusteven v průběhu 20. století komplikovaný, od roku 1995 jsou zdejší objekty na Pustevnách prohlášeny za Národní kulturní památku a Valašské muzeum v přírodě se tak stává ojedinělým památkovým celkem na Moravě.

3 Valašský hudební folklor

Do hudebního folkloru zařazujeme písňovou a nástrojovou tvorbu různé povahy. Podstatnou součástí je také slovesná složka. Dle Jančáře mají valašské písně silné pouto mezi hudební a slovesnou složkou, v nichž se rytmus slova i hudby vzájemně doplňuje. Písně se šířily ústní lidovou slovesností. *Jejich autoři nebyli zpravidla známí a tvar písní procházel po generace procesem obrušování a krystalizování v průběhu udržování a šíření převážně cestou přímé, přirozené komunikace, tedy ústním tradováním.*⁵⁸ Každá valašská oblast má své typické písně s odlišným nápěvem i tance, které se liší tanečními prvky.

3.1 Bádání o valašském hudebním folkloru

Diplomová práce je zaměřena na lidovou píseň východního typu, kde se předpokládá vliv lidové kultury karpatského oblouku.⁵⁹

*Z nejstarší organizované sběratelské akce, označované jako guberniální, která byla provedena v některých zemích rakouské monarchie, včetně Moravy a Slezska v roce 1819, vzešel rozsáhlý soubor nejen lidových písní, ale také skladeb umělého původu.*⁶⁰ Sběr nebyl zaměřen pouze na písně, ale i jejich texty a záznamy lidových tanců. O záznamy se na Valašsku zasloužili většinou kantoři, varhaníci a faráři. Spousta písní z této centrálně řízené sběratelské akce byla publikována až v roce 1994 ve zpracování Karla Vetterla nebo nebyla dosud uveřejněna a nachází se v archivech ve Vídni a v Brně.⁶¹

O cílený sběr valašských písní, především od venkovského obyvatelstva, se zasloužil František Sušil. Tento národní buditel, kněz, spisovatel, básník, překladatel a zkušený hudebník, který si sám zapisoval moravské texty i nápěvy, vydal písně ve třech sbírkách, které se navzájem liší rozsahem a způsobem zpracování. V roce 1835 to byly *Moravské národní písně*, v roce 1840 *Moravské národní písně, sbírka nová* a v rozmezí 1853–1859 po jednotlivých sešitech vydávané *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*.

---

⁵⁸ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 275.

⁵⁹ *Lidová píseň v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 9.

⁶⁰ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 275.

⁶¹ VETTERL, Karel. *Guberniální sbírka písní a instrumentální hudby z Moravy a Slezska z roku 1819*, s. 14.

Kritickou reedici této poslední, nejrozsáhlejší a nejpropracovanější sbírky, vydanou v roce 1942, připravili do tisku Bedřich Václavek a Robert Smetana.⁶² Melodické zápisy jsou zachyceny bravurně, ale z rytmického hlediska jsou mnohdy nepřesné, neboť byl Sušil příliš ovlivněn rytmickými zákonitostmi umělé hudby.⁶³

František Bartoš je neméně významný pedagog, jazykovědec, dialektolog, sběratel a editor. Z jeho edice, zasahující část území Moravy a Slezska, vzešla v roce 1882 Bartošova první sbírka moravských lidových písní s názvem *Nové národní písně moravské s nápěvy do textu vřaděnými*. V mnohém doplnila sbírky Františka Sušila. Druhá sbírka, 1. vyd. z roku 1888–1889, 2. vyd. 1899–1901, s názvem *Národní písně moravské v nově nasbírané*, obsahuje pojednání Leoše Janáčka o melodické složce písní. Písně jsou řazeny do různých kapitol: Svatební, Hospodské, Milostné, Taneční nebo Hodové. Mezi stěžejní knihy Františka Bartoše patří *Dialektologie moravská I-II* (1886, 1895), které pojednává o různých moravských nářečích, *Dialektický slovník moravský* (1906), jenž vznikl až jako doplnění předchozích knih. Dále se v knize *Moravský lid* (1892) zabývá lidovými zvyky, pověrami či variabilitou krojů. Dětským moravským folklorem se zabýval mezi prvními své doby a vydal knihu *Naše děti* (1888). Bartoš svou pozornost věnoval každodennímu životu dětí, jejich hrám mezi sebou i v obci a jiným zábavám, tancům, zpěvům, hádankám, kterých je 59, a říkadlům. Knihu časově uspořádal tak, jak je přinášel koloběh roku. Toto dílo lze považovat za metodiku slovesné, hudební a pohybové výchovy dětí, kterou doprovází výběrem a rozbořem textů z lidové slovesnosti. Knihu ilustroval Mikoláš Aleš.

Kytici z národních písní moravských Valachů (1873) vydal vlastenecký kněz a rodák ze Strážnice František Jaroslav Koželuha. Nápěvy jsou zde rozděleny do tří tematických celků: písně Domácí, Taneční a Společenské. Během pobytu v Rožnově pod Radhoštěm, kde působil jako kněz, sbíral národopisnou slovesnost, kterou sám zpracoval nebo předal Františku Bartošovi.

---

⁶² JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 276.

⁶³ František Sušil – život, dílo, odkaz. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/pozvanky/2018-06-frantisek-susil-undefined-zivot-dilo-odkaz>.

V roce 1884 vydal Eduard Pecka *Valašské národní písně a říkadla s nápěvy do textu vřaděnými*. V tomto spisu jsou zachovány písně, říkadla, pověsti i zvyky z okolí Vizovic. V publikaci třídí písně dle příležitosti: svatební, milostné, hospodské, pijácké a taneční. Součástí publikace je i dialektologický slovník.

*Písně byly zapisovány i nadále, zejména při sběrech organizovaných v rámci institucí k tomu ustanovených. Tak tomu bylo při akci nazvané Das Volkslied in Österreich, známé také jako Národní píseň v Rakousku.*⁶⁴ Cílem bylo shromáždit veškerý slovesný, hudební i taneční folklor v zemích rakouské monarchie a vytvořit publikace, které by byly vydány tiskem. *Byly proto zřízeny orgány, tzv. pracovní výroby, složené z odborníků, kteří měli celou akci organizovat a třídit. V čele pracovního výboru pro českou národní píseň na Moravě a ve Slezsku, který začal svou odbornou činnost v roce 1905, stál moravský rodák Leoš Janáček. Písně, které byly během celé akce soustředěny, přešly v roce 1919 do nově vzniklého Státního ústavu pro lidovou píseň.*⁶⁵ Podle plánu měly být vydané písně podle tématu nebo funkce. Postupem času se tak nestalo a v letech 1930–1937 vyšly jen *Moravské písně milostné* zpracované skladatelem Leošem Janáčkem, který se věnoval především lidovým písním z Laška a Slovácka, a bohemistou, redaktorem Lidových novin, pedagogem a literárním historikem Pavlem Vášou. Ostatní sesbíraný materiál zůstal v rukopise nezveřejněn. Byl uložen do nově vzniklého národopisného pracoviště v Brně, které se v roce 1954 stalo součástí Československé akademie věd pod názvem Ústav pro etnografii a folkloristiku a od 1. 10. 1999 byl změněn v souvislosti s vývojem zaměření činnosti na Etnologický ústav Akademie věd České republiky.⁶⁶

Velmi významný autor je hudební teoretik, etnograf, folklorista a houslista Karel Vetterl. Ve spolupráci s dalšími (Z. Jelínková) zpracoval sbírku *Lidové písně a tance z Valašskokloboucka (1. část)*, která je rozdělena do kategorií. Sbíрка obsahuje: Písně pastevecké a žatevní, Písně k výročním obřadům a Písně svatební. V roce 1960 byla vydán druhý díl *Lidové písně a tance z Valašskokloboucka (2. část)*. Zde jsou kategorie: Písně

---

⁶⁴ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 276.

⁶⁵ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 276.

milostné a rodinné, Písň žertovné a popěvky, Písň řemeslnické, Písň s historickosociálními náměty, Balady a Písň k tancům.

Hudební skladatel a sběratel lidových písni na Valašsku Jan Nepomuk Polášek a valašskomeziříčský pedagog Arnošt Kubeša vydali lidové písň z Valašska v sedmi dílech s názvem *Valašské písničky* (1939 1940, 1941, 1944, 1946, 1956, 1958). Arnošt Kubeša publikoval v roce 1989 *Písň z doby roboty, zbojnické a vojenské* (1989) a v roce 1994 *Valašské písničky: Písň zbojnické*.

Spolu se sběrem a vydáváním se rozvíjelo teoretické studium hudebního folkloru. Jako jeden z prvních se k teoretickým otázkám moravské lidové písň vyslovil Leoš Janáček, zejména ve svém pojednání a hudební stránce moravských lidových písni, které tvoří součást třetí Bartošovy sbírky (1899–1901). Zajímavé je jeho rozdělení moravských lidových písni do tří slohů – tematického, úpadekového a bohatýrského. *V praxi se tohle rozdělení moc neuchytilo, ale velmi dobře vystihuje povahu moravských písni. Je v nich příklon zápodomoravské k pravidelné a ve výrazu prostší české písni, na druhé straně rozmanitost a neopakovatelnost hudebních myšlenek na jihu a východě Moravy, kde lze najít ony písň bohatýrského stylu.*⁶⁷

V roce 2006 byla vydána sbírka *Písň z Rusavy*. Je to sbírka valašských písni zapsaných Františkem Táborským a Alfonsem Waisarem v letech 1924–1926 s pozdějšími doplňky. Na základě původních zápisů a archivních fondů Etnologického ústavu Akademie věd České republiky v Brně ji připravila k vydání Vladislava Bělíková.⁶⁸ Sbíрка obsahuje 166 písni, které jsou řazeny abecedně. Rusavská písň není tak bohatá, jak bohatý není ani život ani půda jejich tvůrců. Emil Axman ve své studii *Rusavské písň* (1926) zdůrazňoval periodicitu jako základní prvek rusavské lidové písň. Dle jeho mínění nevykazují tyto písň jiných zvláštností.⁶⁹ *Jaký člověk, taková písň. Na vinorodém Slovácku, na bohaté půdě tamní se písň rozlila do daleko bohatších obratů melodických, do větší šíře i rozlohy intervalové než na valašské Rusavě. Zde vše stlumeno, stlačeno. Tlačil zde život i kamení,*

---

⁶⁷ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 277.

⁶⁸ BĚLÍKOVÁ, Vladislava. *Písň z Rusavy: sbírka valašských písni zapsaných Františkem Táborským a Alfonsem Waisarem v letech 1924–1926 s pozdějšími doplňky*, s. 183.

⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 12.

*a obzor zúžovaly hory. Stín lesa neponoukal k takové písni jako bohatýrská rovina. Vše zde cudně stlumené – kroj i píseň, jako jest ryzí, životem krušená, a proto tvrdá povaha starého Rusavjana. Hory ho živily a ty těžko živi...*⁷⁰

Mezi další publikace, které se zabývají sběrem valašských písní, patří sbírky *Valašské a slovenské písně* Hynka Bíma (vydaná r. 1950), *Trojanovské písničky* Rudolfa Kubína (vydaná r. 1956), *Padesát valašských písní ze Vsetína* Zdeňka Kašpara (vydaná r. 1982), *Sbírka valašských lidových písní souboru Javorník* Věry Šeplákové (vydaná r. 1985), *Prameny* Jana Rokyty (vydané r. 1994) nebo *Trojanovice zpívají* Josefa Reka (vydaná r. 1996).

3.2 Lidová píseň Valašska

Lidová píseň je hudebně-slovesný celek, který je chápán jako formálně uzavřený.⁷¹ Nositelé lidové písně jsou obyčejní lidé, kteří nejen v lidové písni, ale i ve slovesném folkloru a tanci dávají zrcadlo své doby. Valašská lidová píseň odráží těžký život horských obyvatel, kteří se ne vždy mohli radovat ze života. „Vyhodí ho napřed nohami, živ sa ty Valášku horami“, zpívali už svým dětem. Hory dávaly práci, ale byl zde i „konec chleba a začátek kamení“. Ve valašských písních je k horám velmi silné citové pouto a často jsou v nápěvech personifikovány.

3.2.1 Třídění písní Valašska

Různí sběratelé lidových písní přistupovali ke sesbíránímu materiálu odlišně, ale u všech se vyskytovala snaha o její třídění. Pro lepší podmínky zkoumání ve vzájemných souvislostech bylo nutné bohatý materiál kategorizovat. Třídilo se podle prostředí, události, příležitosti, funkce, obsahu, sociálního hlediska, míry religiozity, prostoru, z hudebního hlediska atd. Je zde několik možností, o které se opírají. Mladší písňoví sběratelé si často vytvářeli své postupy rozdělení, přičemž valnou většinou vycházeli z klasifikace Františka Sušila a Františka Bartoše. Následně jsou uvedeny ty systémy třídění, kde se objevují valašské písně.

---

⁷⁰ Tamtéž, s. 12.

⁷¹ *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, s. 485–487.

F. Sušil uvedl ve své sbírce *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*⁷² základní kategorie rozdělení lidových písní:

- posvátné (legendy a lyrické);
- dějepravné;
- o lásce;
- svatební (Před oddavkami, Po oddavkách, Obecné);
- o rodině;
- při zaměstnání (Rozličné, O žních);
- o vojně;
- hospodské;
- žertovné, alegorické a naivní;
- obřadné a pořadné (hry, koledy, zvyky).

V Sušilově sbírce se ukazuje, že zhruba na jeden text písně připadá jeden nápěv. To dokazuje vazbu nápěvu na slovo a na jeho intonační melodicko-rytmické kvality.⁷³

František Bartoš⁷⁴ se tímto tříděním inspiroval, jelikož neměl ve třídění stabilní postupy. Ve své třetí sbírce z let 1899–1901 své dělení ustálil takto:

- balady;
- milostné;
- svatební;
- manželské;
- ze života;
- elegické;
- vojenské;
- žertovné a satirické;
- hospodské a hodové;

---

⁷² SUŠIL, František. *Moravské národní písně: s nápěvy do textu vřaděnými*.

⁷³ VYSLOUŽIL, Jiří. *Hudební slovník pro každého*, s. 162.

⁷⁴ BARTOŠ, František. *Národní písně moravské v nově nasbírané*, s. XVIII–XXXVIII.

- tance;
- písně náboženské;
- legendy.

František Bartoš své bohaté rozdělení doprovází i komentáři o vzniku písní, což je rozdíl oproti Sušilově sbírce.

Eduard Peck se ve své sbírce *Valašské národní písně a říkadla s nápěvy do textu vřaděnými* rozhodl pro poměrně jednoduché dělení. Většina těchto valašských písní, které sesbíral, měla obdobnou tematiku:

- různého obsahu;
- pijácké;
- vojenské;
- svatební.

Leoš Janáček měl zcela odlišnou klasifikaci. Jelikož byl velmi význačný hudebník, třídil své písně z hlediska hudební stránky:

- táhlé;
- písně malých prostor;
- písně drobných stažených rytmů (2/2);
- taneční.

Táhlé písně jsou povětšinou z venkovních terénů (paseky, lesy, hory, údolí řek). Písně malých prostor jsou situovány do jizbiček a komůrek.

Jan Nepomuk Polášek a Arnošt Kubeša ve svém díle *Valašské písničky*⁷⁵ uvedli základní rozdělení na písně světské:

- lyrické – milostné, žertovné nebo výsměšné;
- taneční;
- balady – ze života lidu, pracovní, rodinné písně;
- obřadní – svatby, slavnosti;

---

⁷⁵ POLÁŠEK, Jan Nepomuk a Arnošt KUBEŠA. *Valašské písničky*, s. 9.

- vojenské a rekrutské;

a duchovní:

- legendy – písně o životě svatých;
- koledy.

Ve 2. polovině 20. století převažuje tendence třídit lidové písně podle funkčnosti. Jsou to například kategorie život člověka, práce, odpočinek, zábava, slavnost, obřad aj. Některé písně mohou patřit i do více kategorií.

3.2.2 Zpěvní příležitosti na Valašsku

Největší část písňového fondu Valašska, potažmo i Moravy a Slezska, jsou písně lyrické s převážně milostnou tematikou. Písně o lásce mají přesah i do jiných písňových druhů, jako jsou písně vojenské, žertovné i obřadní. František Bartoš ve své sbírce *Národní písně moravské, v nově nasbírané*⁷⁶ uvádí, že tento druh písní se zpívá neustále, jelikož láska mezi lidmi roste a vzkvétá napořád. Nejčastějšími tématy těchto písní je touha po milované osobě a překonávání různých překážek, které lásce brání.

Velmi početné jsou vojenské a rekrutské písně. Nejde pouze o písně zpívané vojáky, ale řadí se sem všechny projevy, které se vojenského života dotýkají. V těchto skladbách se odráží žal po milované osobě nebo i radost z vraného koně. Většinou odrážejí životní tragédii jednotlivce vyplývající z dlouhodobého odloučení od rodiny.⁷⁷

Ve valašských písních postrádáme historické písně. Dějinné události do života valašského lidu příliš nepronikly. Zvláštní skupinu představují zbojnické písně související s pasteveckou kulturou karpatského oblouku. Zbojnictví proniklo do písní lyrických i epických.

Na východní Moravě se objevovaly epické písně, které navazovaly na tvorbu sousedních národů. Na Slovácku se to dělo častěji.

---

⁷⁶ BARTOŠ, František. *Národní písně moravské v nově nasbírané*, s. XVIII–XXXVIII.

⁷⁷ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 278.

99. Vdovca bych nechtěla

♩ = 108

Vdov-ca bych ne-chtě-la, vdov-ca bych sa bá-la, vdov-ca bych ne-chtě-la,
 vdov-ca bych sa bá-la, že by ta ne-bož-ka,
 že-by ta ne-bož-ka za dve-řa-mi stá-la.

2. /: Za dveřami stála a na mňa volala :/
 /: abych tým sirotkom :/ neubližovala.

3. /: Pověz ty mně, vdovče, pověz ty mně pravdu :/
 /: kolik tých dětí máš :/ at' mňa neoklamáš.

4. /: Na peci je štvoro, pod pecú patero :/
 /: je jich, moja milá :/ vŕeckých devatero.

Obr. 28. Valašská píseň podle nápěvu slovenské národní hymny, Rusava.

Velmi hojně jsou zastoupena baladická témata písní. Balady se na Moravě vyskytují v třikrát větším počtu než v Čechách. V baladách se zpívá např. o vraždách, znásilnění či zradě.

Nejarchaičtější část valašského fondu patří obřadním písním. Je to způsobeno tím, že byly úzce spjaty s konkrétní situací a nezpívaly se tak často.⁷⁸ Ustálenou podobu měly také koledy a jarní písně.

Velmi početnou skupinou jsou písně taneční, které mohou existovat jen v taneční verzi, ale typické je jejich dvojí podání. Bez tance se zpívají táhle a k tanci v rytmu. Společným znakem valašských tanců, které jsou ve dvoučtvrtovém taktu, je hýření tanečního páru (gúlaná, točená). Slavnostní obřadní tanec je valaská. Typický je mužský tanec odzemek.⁷⁹

Charakteristické jsou písně zpívané ve volné přírodě v neuzavřeném prostoru – halekačky či hojakačky. Písně sloužily k dorozumívání na pastvách, kdy na sebe pasáci či pasačky volali

⁷⁸ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 278.

⁷⁹ Tamtéž, s. 278.

a navzájem komunikovali. Pověštinou to byla práce pro děti. Časté bylo používání dialogů kvartových a kvintových skoků, kdy se téměř recitované halekačky ozývaly v ozvěnách. Typické je úvodní volání a oslovení (...halo Aničko, halo Aničko... ja poženu horem a ty zase spodem... kamarádko moja). Výskyt těchto popěveků je omezen pouze na Valašsko. Další písně z přírody, které jsou pro pastevce typické, jsou kosecké a žatevní písně (hečené), které se zpívaly při kosení trávy a obilí.

3.2.3 Znamy valašských písní

Vývoj písní na Valašsku je ovlivněn kulturní izolací, ale i valašskou kolonizací, kdy pasekářská kultura s sebou nesla kulturu rumunských, maďarských i cikánských národů. Princip vzniku valašské písně byl založen na vytváření nápěvu k textům, kdy je ve většině případů správně zachována deklamace zpívaného slova.

Na Valašsku převažuje tzv. vokální typ lidové písně v jednohlasu. Lidová píseň se skládá z textu a nápěvu. Slovesná a hudební složka se vzájemně doplňují. Ve většině písně připadá na každou slabiku jedna nota. Na vztahu obou těchto složek závisí i charakter její formy a výrazu.⁸⁰ Členění valašských písní je povětšinou do dvoutaktí nebo trojtaktí.

V celé východní části Moravy lze pozorovat větší výskyt mollových nápěvů, někteří badatelé mluví dokonce o jejich převaze nad durovými. Vyskytují se chromatické sledy, méně obvyklé modulační postupy, zastoupeny jsou rovněž předharmonické tonální struktury, představované nápěvy s dórským, lydickým, mixolydickým či aiolským zabarvením.⁸¹ Objevuje se i stupnice cikánská. Ve valašských písních se často vyskytují melodické skoky (kvarty, kvinty, septimy, oktávy), které jsou typické a dávají valašským písním zvláštnost a krásu.⁸² Originální jsou také kvintové, sextové obraty a modulace do sníženého 7. stupně, kterou Janáček nazval „moravská modulace“.

Rytmická stránka nápěvu vychází z rytmu slova, tudíž se vykytují rozmanité rytmičné hodnoty se změnami rytmu, ovlivňované triolami, duolami a synkopami. Písně jsou často ve

---

⁸⁰ VYSLOUŽIL, Jiří. *Hudební slovník pro každého*, s. 162.

⁸¹ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 280.

⁸² POLÁŠEK, Jan Nepomuk a Arnošt KUBEŠA. *Valašské písničky*, s. 9.

složených i nepravidelných taktech. Některé písně se řídily rytmem práce, jako třeba kosecké. Jiné závisely na prostředí. Na pastvách byla velmi otevřená akustika a rytmická stránka se přizpůsobila těmto zvukovým podmínkám (zvolání, citoslovce, protahované tóny, klesající melodická linie). Tečkovaný rytmus se vyskytuje v točivých a mužských sólových tancích, které povětšinou probíhají ve dvoučtvrt'ovém taktu, stejně jako písně k točivým tancům na Slovácku. Valašské a slovácké písně jsou si v mnohém podobné. *Objevily se proto i názory, že mezi nimi nejsou rozdíly. Leoš Janáček napsal, že když přišel poprvé do Valašské Polanky na Vsetínsku, našel zde lidi ve valašském kroji, ale slováckou hudbu a tanec. Také Emil Axman se vyjádřil v tom smyslu, že Valaši jsou vlastně Slováci, mají však jiný kroj a dialekt.*⁸³

3.3 Hudební nástroje na Valašsku

Lidová nástrojová hudba byla v porovnání s ostatními druhy folkloru zkoumána poměrně pozdě. První záznamy byly pořízeny až s koncem 19. století. Protože byly nástroje vyrobeny z přírodního materiálu, příliš mnoho se jich pro vědecké zkoumání nedochovalo. Písemné prameny mlčí a zvukové záznamy samozřejmě neexistují. Soudit můžeme z obrazových materiálů, které pomáhají vývoj lidové hudby osvětlit. Věda, která se zabývá hudebními nástroji, se nazývá organologie. Autoři, kteří se touto tematikou zabývali, jsou Ludvík Kunz, Ladislav Rutte, Joža Ország-Vranecký ml., František Dobrovolný, Jaromír Gelnar, Dušan Holý a Pavel Kurfürst.⁸⁴

3.3.1 Pojem lidový nástroj

*Hudební nástroj je uměle vyrobený předmět, který vydává tóny barevně singulární a stylizované, podle určité tónové soustavy uspořádané a byl vyroben podle objektivních fonotechnických norem určité hudební kultury k jejím potřebám.*⁸⁵ Ostatní předměty jsou zařazeny do kategorie zvukových nástrojů, jelikož nesplňují podmínky pro nástroj hudební. Z definice vyplývá, že za hudební nástroj nelze považovat předmět, jehož tóny nejsou

---

⁸³ VYSLOUŽIL, Jiří. *Hudební slovník pro každého*, s. 281.

⁸⁴ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 286.

⁸⁵ HUTTER, Josef. *Hudební nástroje*, s. 19.

upořádaný podle určité tónové soustavy. Bicí nástroje mají také své tónové soustavy, ale další zkoumání není předmětem této práce. *Lidové hudební nástroje jsou nástroje užívané ve folklorním prostředí – jsou to nástroje lidového hudebního instrumentáře.*⁸⁶ Na nástroj se dá nahlížet z mnoha úhlů. Jinak pohlíží na nástroj umělec, akustik, technolog, teoretik nebo muzikolog. Je zřejmé, že ne každý nástroj v rukou hudebníka je možné považovat za lidový. Dle Jančáře jsou rozlišovány hudební nástroje v rukou lidového hudebníka, které se mu do rukou dostaly, nebo hudební nástroje, které v lidovém prostředí vznikly, byly zde uchovány a vlivem odlišných herních příležitostí se dále vyvíjely a modifikovaly. Je časté, že měly různé názvy a existovaly v rozličných variantách. Systematizování a rozdělení všech těchto nástrojů není možné. Všeobecnou klasifikaci lidových hudebních nástrojů provedl Jaroslav Markl⁸⁷.

Nástroje dechové (aerofony)

- hranové,
- jazýčkové,
- nátrubkové.

Nástroje strunné (chordofony)

- smyčcové,
- drnkací.

Bicí nástroje

- idiofony, membranofony.

3.3.2 Výběr hudebních nástrojů Valašska

Dechové nástroje

Lupínek – primitivní nástroj, který je tvořen pouze listem trávy nebo stromu a rty hráče, který jej drží pevně v rukou. Díky dětským hrám přežil až do současnosti.

---

⁸⁶ Srov. KURFÜRST, Pavel. *Hudební nástroje*, s. 386.

⁸⁷ MARKL, Jaroslav. *Lidové hudební nástroje v Československu*, s. 8.

Píšťaly – vyráběly se z lehce dostupných materiálů, např. rákosu, vrbového proutí, obilných stébel i ořechových skořápek. Je to typický nástroj pastýřů na Valašsku. Byl to sólový nástroj s rozličným laděním, což mělo značný vliv na vytváření valašského charakteru hudby. Základní stupnice měla lydický charakter, odtud tedy pochází typický interval zvětšené kvarty.⁸⁸ Existuje nepřeberné množství druhů píšťal. Znamé jsou valašské koncovky – salašnické trouby (zakrýváním konce a nátiskem se dají zahrát dvě tónové řady), sružené píšťaly (blizňata), šestidírkové píšťaly aj.

Gajdy – nástroj, který se v Čechách nazýval dudy, patří mezi dechové jazýčkové. Tento pastevecký nástroj se skládal z měchu a několika píšťal a na Valašsku se objevoval v 19. století, postupně byl nahrazován nástroji technicky dokonalejšími, a to houslemi nebo klarinetem. Přešlo se postupně z gajdošských do hudeckých seskupení. V dnešní době se vyskytuje spíše jako rarita.

Štěbenec (klarinet) – se do lidového prostředí dostal z hudby umělé prostřednictvím vysloužilých vojenských hudebníků. Hrál se na něj jak v gajdošské, tak v hudecké muzice i v dechových kapelách. Ze všech dechových nástrojů Valaška je v lidové hudbě používán nejčastěji.

Nástroje žesťové se na Valašsku původně nepoužívaly. S příchodem pochodových kapel a různých štrajchů v některých oblastech postupně vytlačily původní sestavy. Tomu se dále tato práce nevěnuje.

Strunné nástroje

Bukač (fanfrnoch) – nástroj používaný při obcházkách ve vánočním a velikonočním období. Skládá se z nádoby, přes kterou je natažena blána, která má uprostřed upevněn svazek žíní. Drhnutím žíní o navlhčené prsty se vyluzuje bzučivý zvuk.

Kobza – vyrobený ze smrkového dřeva. Vypadá jako polínko, na kterém jsou nataženy struny do ladění C. Hrál se něj husím brkem technikou trsání. Tento nástroj byl v Beskydech hojně rozšířen a zanikl až v 50. letech 20. století.

---

⁸⁸ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 286.

Cimbál – velmi ovlivnil valašský folklor. Za předchůdce tohoto nástroje jsou považovány středověká psaltéria. Nástroj se zavěšoval popruhem kolem krku přes ramena a hrálo se na něj jednou kovovou paličkou. V případě doprovodného stylu hraní si cimbalista vzal dvě dřevěné paličky omotané plstí. Pokud potřeboval nástroj ztlumit, činil tak svým předloktím. Cimbál tohoto typu se na Valašsku vyskytoval až do prvního desetiletí 20. století. Postupně se vytrácel, ale s příchodem folklorizace se objevil v nové podobě pod vlivem tzv. novouherské hudby maďarských cikánů. Tento nástroj měl již čtyři nohy, takže hráč u něj seděl jako u klavíru. Přidáním tlumičů značně rozšířil svůj obsah. Hudecké muziky jej přijaly mezi sebe a vznikly cimbálové muziky.

Ochlebky (karpatské housle) – výskyt byl v oblasti, kde se lidé živilí pastevectvím. Tento strunný nástroj měl člunkovitý tvar korpusu, který byl vydlabaný z jednoho kusu dřeva společně s krkem. Nástroj byl rovný, jinak klenutý, jako pozdější housle. Housle byly pro Valachy velmi drahý nástroj, tudíž si je snažili po domácku vyrobit. Nepřekonatelným problémem se stalo klenutí nástroje. Desky byly rovné, nebo různě zkřížené, někdy zase až tak vyklenuté, že se daly k sobě připevnit bez lubů, které se vyráběly z plechu.

Viola a violoncello se v lidové hudbě Valašska neobjevovaly. Dnes se používají běžně k doprovodným účelům v cimbálových muzikách.

Bicí nástroje

Grumle – samoznející nástroj, který se využíval sólově. Byly rozšířeny po celém světě a do Evropy se dostaly už v 10. století. Tóny se vytvářely brnkáním na ocelové pérko, které bylo přiloženo k ústům a v ústní dutině se ozývaly chtěné efekty. Na Valašsko se rozšířil díky potulným cikánským kovotepcům.

Klepač, řehtačka, valcha, trakař – nástroje spojené s velikonočním klepáním a řehtáním.

Chřestidla – různé typy najdeme např. navlečené na tyči nebo v podobě dutých rolniček.

Zvonce – typický zvuk, který se ozýval na pastvinách, když hrál pastevec na píšťalu. Zvonce byly pověšeny na krku dobytka a zhotoveny z různých materiálů (hliněné, plechové, dřevěné) a pastevcí si je vybírali tak, aby k sobě pěkně ladily. Hlavní bylo praktické využití zvonců, a to rychlá identifikace stáda či zatoulané ovce.

3.3.3 Nástrojová seskupení

Lidový zpěv, tance i nástrojové lidové projevy se vzájemně spoluvytvářely a sloužily k zábavě či obřadním příležitostem. Za tímto účelem si hudebníci vytvářeli různá seskupení lidových muzikantů. S vývojem docházelo k obměnám a postupnému nahrazení převažujících dechových nástrojů smyčcovými. Tento vývoj má souvislost se společenskými změnami, průmyslovou revolucí a rozvojem městských sídel i jejich kultury.

Sóloví hráči – nejstarší nástrojové seskupení bylo spojení píšťaly a bubínku. Zvládal to jeden hráč, který hrál pravou ruku na třídírkovou flétnu a levou rozezníval bubínek. V 16. století se většinou jediným vesnickým muzikantem stal gajdoš, který píšťce postupně nahrazoval. U muziky se často objevovali i hudci se smyčcovými nástroji a bubínkem, jejichž produkce se nazývala „hudení“. Tito muzikanti měli velmi těžký život, jelikož stáli na nejnižší úrovni společenského žebříčku. Církev jimi opovrhovala a označovala je za hříšníky a nemravníky.⁸⁹

Gajdošská kapela – oblast Valašska byla dost izolována od kulturního prolínání s umělou hudbou, tudíž se tzv. „gajdošská dvojka“ tvořená houslistou a gajdošem udržela až do konce 19. století, ale již od 60. let 19. století byla nahrazována hudeckou sestavou. V některých oblastech byly gajdy nahrazovány malým cimbálem, čímž se dosáhlo lepší harmonie.

Smyčcové hudecké kapely – od poloviny 19. století začala vznikat hudecká kapela, která měla v obsazení dvoje nebo troje housle: prim (1. hlas) a terc (2. hlas) nebo prim, terc a kontry a basa (doprovodné hlasy). Kontry doplňují harmonii a také zdůrazňují rytmus. Na konci 19. století se do hudecké kapely začal přidávat i klarinet nebo malý cimbál. Houslista, zvaný primáš, hrával první hlas a klarinet druhý. Pro kontrování bylo potřeba zvládnutí plynulého dvojsmyku – tzv. duvaje, což je doprovodný smyk nahoru a dolů se zdůrazněním sudých dob. Duvaj je typický pro doprovod valašských točených tanců. *Jaká to lesklá barvitost ve sdružené hře houslí, gajd a cymbálu! Nízký tón huku sice hranatí souhru, v nejhorším ale případě umlčuje huk. Na paterce hraje gajdoš tenkými hlásky zrovna o závod s housličkami. Hudec – primáš obaluje květnatě nápěv... kontráš, druhé housle plní harmonicky a cymbál nedušeným řinčením nápěvy... Za nynější doby tvrdí nízké tóny basa*

---

⁸⁹ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 295.

*a gajdy nahrazují se zhusta klarinetem...*⁹⁰ Popis kapely Leošem Janáčkem z 19. století, můžeme dostat jasnou představu, jak kapela zněla.

Cimbálové muziky – ještě před 1. světovou válkou hrála na Valašsku seskupení s malým cimbálem. Jejich vznik je na Moravě spjat s tzv. druhou existencí folkloru. Se vznikem valašských „krúžků“ a souborů písní a tanců se zakládaly cimbálové muziky i orchestry lidových nástrojů s použitím „velkého“ cimbálu. Hráči cimbálové muziky se rozdělují do dvou skupin.

Melodické posty:

- prim: vedoucí muziky, hraje první hlas a při hře používá vyhrávky;
- obligát: někdy v muzice chybí, hráč hraje první hlas o oktávu níž než primáš;
- terc: druhý hlas, většinou hraje v terciích;
- klarinet: hraje melodii sólově nebo ji zdobí vyhrávkami.

Doprovodné posty:

- cimbál: harmonizuje melodii akordy, které hraje dohromady nebo rozloženě, v případě sóla hraje první hlas s vyhrávkami;
- basa: hraje základní tóny harmonie a odpovídá za rytmus, v rychlých písních hraje na první dobu;
- kontr: většinou hraje ve dvojhlasu a harmonizuje melodie ve spolupráci s cimbálem, v rychlých písních kontruje base druhou dobu.

3.4 Taneční folklor Valašska

Pro lidový tanec platí stejná kritéria jako pro lidovou píseň. Z hudebního a textového hlediska je tedy jedním z písňových folklorních druhů. Tanec je prastarým kulturním projevem lidstva. *Je uměním složeným z různorodých prvků: podílejí se na něm pohyby celého těla vázané na rytmický doprovod a ovlivněné životní zkušeností i potřebami tanečníků, jejich fyzickými možnostmi i duševními schopnostmi a v neposlední řadě také oděvem a obuví a celkovým tanečním prostředím.*⁹¹ První zmínky o valašských tancích se

---

⁹⁰ BARTOŠ, František. *Národní písně moravské v nově nasbírané.*

⁹¹ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 304.

nacházejí v již zmíněných písňových sbírkách Bartoše, Sušila aj. Každopádně až od roku 1950, kdy započala badatelská činnost Zdeňky Jelínkové, začala taneční folkloristika (etnochoreologie) vzkvétat. Zdeňka Jelínková se zabývala dospělými i dětskými lidovými tanci na celém území Moravy a své sběry publikovala pro vědecké účely i potřeby folkloristických souborů. Zajímala ji nejen choreografie tance, ale i okolnosti a souvislosti. O valašském lidovém tanci se dočteme v publikacích: *Valašské lidové tance*, *Dětské taneční hry z Valašska*, *Lidové tance z Rožnovska*, *Tance z Rusavy*, *K otázce metodiky práce v souboru lidových písní a tanců: na pomoc souborům lidových písní a tanců* a nelze opomenout desetidílnou encyklopedii *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska*, která je zpracovaná formou videokazet a odborných publikací. Pro potřeby folklorních souborů pořádala semináře a školení, psala metodické příručky a nespočet studií a článků.

Ke sběratelům lidového tance patří Miloš Kašík, který zapisoval mužské tance a Vlasta Genserová, která je zakladatelkou a vedoucí folklorního souboru Radhošť.

Sběr lidového tance byl obtížný. Tance se zapisovaly při individuálních návštěvách u tanečníků. Jejich pohybové vlastnosti byly někdy již omezeny věkem a tanečnímu projevu již scházela emotivní nálada a atmosféra, která bývala na tanečních zábavách či tradičních slavnostech. Mnohé tance nešly zapsat do choreografie, jelikož již neexistovaly v živé podobě.

3.4.1 Klasifikace lidových tanců na Valašsku

V základním dělení patří valašský lidový tanec k východomoravskému vokálnímu písňovému typu, pro který je charakteristický tanec v páru. Typické je neomezený počet písní, které se k tancům předzpěvují, a vyznačuje se třemi figurami, které se opakují s počtem slok písně (pohupování do rytmu při zpěvu sloky, otáčení se tanečního páru tanečním krokem a samostatné otáčení dívky a mužské skoky kolem ní). Jako protiklad párových tanců vznikl na Valašsku tzv. odzemek (mužský sólový tanec), který je společně s párovými tanci valašské dědictví pasteveckých kultur.

Základní rozdělení lidových tanců podle Josefa Jančáře:

- podle pohlaví – mužské, ženské;
- podle počtu tanečníků – sólové, párové, trojicové, skupinové;

- podle prostorového uspořádání – řetězové, kruhové, řadové, v kolonách aj.;
- podle rytmicko-metrické osnovy – dvoudobé, třídobé, s proměnlivým rytmem;
- podle vazby na hudební doprovod – s volnou, polopevnou a vnitřní vazbou.

Zdeňka Jelínková vychází z rozřazení podle tanečních rodů:

- točivé;
- sólové;
- figurální a kolové;
- taneční hry;
- obřadní.

Taneční rody

Taneční rody jsou tance založené na stejném choreografickém a hudebním principu. Lidový tanec se může řadit v rámci rodu do druhu podle stejných motivů, pohybů a melodie písně.

Chorovody a kola patří k nejstarším tanečním rodům všech kultur. K chorovodům a kolům se zpívalo. Vyznačují se obřadním kolektivním provedením s pestrou škálou tanečních půdorysů. Na Valašsku byly nejčastější jarní obchůzky s májíčkem či svatební chorovody. Kola jsou taneční chorovody, kdy muži a ženy tančili v oddělených kruzích. Jako chorovody se prováděly *obřadní tance*, které měly nepostradatelnou funkci.

Pro *točivé tance* je charakteristické víření dvojice kolem společné osy. Díky tomuto typickému „víření“ se stal spolu s odzemkem nejtypičtějším tancem regionu. Typické je pérování v kolenou a střídání tří tanečních figur (předzpěv, společné víření a individuální projev). Zdeňka Jelínková se při svém bádání věnovala původu točených. Jejich kořeny klade do Středověku mezi západní Slovany, ale také k Maďarům, Rumunům a Ukrajincům. Předchůdci těchto tanců jsou dle Jelínkové chorovody a kola. Druhy točených jsou valaská, gúlaná, starodávný, zvrтанý.

Odzemek patří mezi *mužské skoky*. Je to *sólový tanec*, který se provádí i skupinově. Tančí se na jedinou píseň Hopsa, chlapi, od země. Typická je gradace od nenápadných sunů přes pomalé, přesně vyšlapávané kroky k obratným skokům a elegantním figurám v dřepu. Končí vysokými výskoky. Na valašských plesech (bálech) a festivalech se konají pravidelné soutěže v odzemku, které udržují tradiční mužský skočný tanec v povědomí obyvatelů

Valašska. Jako kritérium výhry se hodnotí osobité provedení a cit pro rytmus i fyzická zdatnost. Ve variantě, kdy odzemkář drží při tanci v ruce obušek, pistoli nebo valašku, se nazývá obuškový.

Figurální tance se rozvinuly v první polovině 20. století, kdy se do valašského lidového tance dostává valčík, polka, třasák, mazurka, obkročák aj. Na rozdíl od točivých tanců dochází ke zjednodušení, pravidelnosti figur a ubývá improvizací. Figurální tanec má pevnou taneční kompozici. Tančily se v řadách či po kruhu ve dvojici muž a žena. Vývoj figurálních tanců je možné datovat od konce 16. století do počátku století 19., což vedlo k vytvoření velkého množství i různých variant jednotlivých tanců. Mezi figurální tance patří např. požehnaný, mazurka nebo kalamajka.

Kolové tance jsou typické pro polouzavřené držení s točením v páru kolem své osy nebo volné víření po tanečním prostoru se změnami směru. Opakuje se neustále dokola jeden taneční motiv. Mezi kolové tance patří tzv. obkročák.⁹²

Zfiguralizované tance jsou vývojově nejmladší, a co do počtu, jsou nejobsáhlejší. Vyvinuly se z kolových tanců, do kterých se začlenily taneční figury. Tento druh tance začal být populární ve druhé polovině 20. století na celém moravském i českém území. Spadají sem tance zesměšňující (židovka) nebo řemeslnické (kovářský, řeznický, ševcovský).

Obřadní tance měly nepostradatelnou funkci. Spojovaly se s rodinným životem a zvykoslovím. Byly jim přisuzovány mnohdy magické až mystické významy.

Taneční hry představovaly zábavu na svatbách či lidových veselicích. Prováděly se na principu střídání lichých jedinců, předávání rekvizit nebo zesměšňování účinkujících pro pobavení publika. Většinou vycházejí z dětských her, kde bylo důležité mít postřeh a obratnost. K tanečním hrám patří tance metlový, holúbek či šátečkový. V dnešní době je na valašských zábavách populární hra „hojačky“. Je to spíš pohybová hříčka, při níž tanečníci předzpívávají cimbálové muzice, jak mají hrát: stojáčky, ležačky, skákačky apod.

---

⁹² JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*, s. 311.

3.4.2 Základní taneční kroky

Správné držení těla sice není taneční krok, ale nejzákladnější pilíř pro zvládnutí všech zásad při tanci. Správné držení těla má mnoho významů (funkční, zdravotní, estetický, společenský aj.).⁹³ Pro větší stabilitu je potřeba od sebe oddálit kolena a váhu těla mít na předních částech chodidel. Je potřeba soustředit se na těžiště, jakožto pomyslný bod, skrze který budeme mít zpevněný střed těla a zaktivizované břišní svalstvo. Držíme tělo vzpřímeně a brada svírá s krkem pravý úhel.

Chůze se ve valašských tancích vyskytuje velmi často. Můžeme ji rozdělit na tři druhy:

- chůze přirozená (klade důraz na první dobu);
- chůze přes polochodidlo (přes polochodilo našlapujeme na chodidlo celé);
- chůze houpavá.

Běh je základním krokem, který vychází z chůze a došlapujeme na polochodidlo. Přejdem mezi chůzí a během je tzv. poloběh, který bývá používán při chorovodech. Podle konkrétního rytmu se běh doplňuje o pérování či poskoky.

Krok poskočný také vychází z polochodidla. Vzniká spojením kroku a skoku, kdy se jedna noha zvedne do pokrčení s chodidlem vodorovně asi 20 cm od země. Na Valašsku se tento krok používal při tanci Trnka.

Trojdup vznikne při dvojitým poskočením na téže noze. Tancuje se stejně jako krok poskočný. Typický je tanec Třasák.

Krok přísunný se skládá z kroku a přísunu v daném rytmu. Typický tanec s tímto krokem, zemňačka, využívá houpavých i rázných dupavých přísunů.

Krok přeměnný, skládající se ze kroku, přísunu a kroku, lze provádět v otáčkách i všemi směry.

Krok polkový je podobný kroku přeměnnému, ke kterému se váže typický polkový poskok. Na Valašsku je typický hladký krok polkový bez potřesu.

---

⁹³ KRAPKOVÁ, Hana a Jana ŠOPKOVÁ. *Lidový a společenský tanec*, s. 6.

Krok obkročákový je krok poskočný, při kterém se při kroku dvojice velmi svižně otočí o půlkruh, přičemž se uskuteční zhoupnutí přes patu. Důležité je dělat stejně dlouhé kroky zhruba na šíři ramen.

3.4.3 Návuk lidového tance Holáň

Metodický postup

- sdělení základních informací a zařazení tance;
- předvedení tance;
- vysvětlení jednotlivých pohybů a kroků (na počítání i zpěv);
- procvičování tanečních kroků v řadách (správně v rytmu);
- spojování tanečních kroků do celků.

Již od počátku je nutné zdůraznit důležitost správného dýchání. Žáci se často dopouštějí zdržování dechu při stahování svalů. Při návuku tance je nezbytné dodržovat tzv. křivku únavy.⁹⁴ Na začátku návuku uskutečnit rozcvičku, uvedení nových pohybů, klidnější cviky a opakování, závěrečné uklidnění a případný pohyb se zpěvem.

Holáň

Holáň je valašský figurální tanec. Byl mezi sedmdesáti zapsanými tanci Zdeňkou Jelínkovou na Rusavě. První část (1.–8. tak) je ve dvoudobém taktu, druhá část (9.–6. takt) ve třídobém taktu. Je to tanec párový. Dle podmínek je možné jej tančit v řadě nebo kruhu (obtížnější).

V tanci se vyskytuje krok poskočný a krok obkročákový, který je zkoušen v řadách na počítání i se zpěvem. Nejprve se cvičí 1. –4. takt, posléze 5. –8. takt, kde je využíván krok poskočný a v 9. a 16. taktu se uplatňuje krok obkročákový, který byl pečlivě nacvičen již dříve.

---

⁹⁴ KRAPKOVÁ, Hana a Jana ŠOPKOVÁ. *Lidový a společenský tanec*, s. 6.

H o l á ň

Měla sem já holáňa, měla sem ho ráda, dala sem ho do sena, sežrala ho

kráva. Trochu sem sa styděl, trochu sem sa bál, odlehni ně milá

odlehni ně dál. Já neodlehnu, spadla bych dolú, zlámala bych sobě v koleně nohu.

2. Měla sem já holáňú, jak na trně květú, dostala sem jednoho, nehodil sa k světú. Trochu sem sa ...

3. Měla sem já holáňú, jak na trně trnek, vzala sem si jednoho, měl vole jak hrnek. Trochu sem sa ...

Obr. 29. Noty k tanci Holáň, Rusava.

Tančící dvojice smíšené po kruhu levým bokem do středu. Dívka po pravici chlapce. Dvojice se drží za vnitřní ruce v připázení, vnější v bok.

1.–2. takt: 2/4: 4 kroky poskočné vpřed, začíná vnější noha, vnitřní noha pokrčena přednožmo, chodidlo vodorovně se zemí, vzdálenost od země asi 20 cm. Spojené paže kmih vpřed při prvním kroku, vzad při sudém kroku,

3. takt: švihem paží vpřed podtáčka zevnitř pod spojenými pažemi dvěma kroky poskočnými do původního postavení,

4. takt: 2 kroky poskočené vpřed jako v 1. taktu,

5.–8. takt: jako 1.–4. takt,

9.–16. takt: 3/4: dvojice se uchopí ke kolovému tanci rusavským způsobem a tančí šlapák.⁹⁵

⁹⁵ JELÍNKOVA, Zdena. *Lidové tance z Rusavy*, s. 39.

Obr. 30. Schéma tance Holáň, Rusava.

3.4.4 Lidové tance jako důležitá součást hudební výchovy

Tanec patří do kulturního života každého z nás, vytváří hodnoty a člověka. Lidový tanec se udržuje z důvodu zachování kulturního bohatství regionu, kde člověk žije, a svým chováním a jednáním jej spoluvytváří a zachovává pro další generace. Na Valašsku je folklor stále živá komodita, kterou registrují i nečleni. Už to samotné povědomí o lidových aktivitách má vliv na vývoj a výchovu jedince.

V rámci základního vzdělávání by měly být lidové tance začleňovány pro jejich hodnotný obsah. Přes budování vztahu k lidovým tancům i písním se dostáváme ke kompetencím, které dítě získá. Dle Táni Hájkové, která se věnovala lidovým tancům pro děti a mládež, by taneční výuka měla být rozdělena do tří fází:

- výklad tance (vysvětlení souvislostí, předvedení jednotlivých kroků a držení těla);
- zvládnutí tance (zvládnutí základních kroků a úprava tance vzhledem k zvládnutí obtížnosti);
- prostorová úprava tance (zvládnutí tanečních prvků v prostoru a rytmu, plynulost pozic).

Pro záznamy tanců se používají dvě metody – grafický záznam a slovní popis. Slovní popis se opírá o tělovýchovné názvosloví Miroslava Tyrše. U grafického záznamu se používá zápis tanečních pohybů prostřednictvím znaků rovnou pod psané noty.⁹⁶

3.5 Osobnosti valašské lidové hudby

V 1. polovině 20. století na Valašsku působily osobnosti, jejichž význam je pro hudební valašský svět značný. Velmi slavný byl Jan Pelár, který byl „atrakcí“ národopisné výstavy ve Vsetíně v roce 1892... *Tam ho pozvali „páni z Prahy“. Byli tam aj hrábjata, baróni a aj jeden Róčilt. Byli hosté, co přijeli na Vsetínskou výstavu „až kdesi z Čech“ prý studovat národopis. Ale šenk, kde vyhrával Pelár se svojí bandou, byl hned u vchodu. Turisté zapadli k Pelárovi a vzpomněli si až na třetí den, že výstavy ještě neviděli.*⁹⁷ Jan Pelár byl výborným klarinetistou a byl prvním, kdo byl pochován na Valašském Slavíně ve Valašském muzeu v Rožnově pod Radhoštěm.

Spoluautor valašské expozice na Národopisné výstavě v roce 1895 Josef Ország-Vranecký starší založil jako primáš cimbalovou muziku a tímto krokem ovlivnil vývoj lidových muzik a vývoj hry na cimbál na celé Moravě. Se svojí cimbalovou muzikou vystupoval i na prvním Valašském roku v Rožnově pod Radhoštěm v roce 1925. Velmi aktivně prováděl také sběry valašských písní. Jelikož se mu valašský kroj zdál příliš chudobně vyzdobený, vymyslel si vlastní variantu, kterou nosil. Tomuto kroji se říká orszácký.

Josef Ország-Vranecký mladší byl znamenitý houslista, primáš cimbalové muziky, učitel a etnograf. Za svůj život nasbíral nespočet valašských písní a tanců. Věnoval se také výrobě

---

⁹⁶ HÁJKOVÁ, Těna a Jiří POSPÍŠIL. *Lidové hry a tance pro mládež*, s. 7.

⁹⁷ BUBELA, Karel. Jan Pelár, Valašský muzikant, s. 130.

hudebních nástrojů. Jako zaměstnanec Valašského muzea v Rožnově pod Radhoštěm měl na starosti tradiční valašská řemesla.

Antonín Matalík byl houslista v kapele Jana Pelára. Později si založil muziku, která patřila mezi největší a neznámější v okolí. Zavedl jisté zásady, které se dodržují dodnes. Všichni muzikanti z kapely mají stejnokroj, položil základy i klasickému obsazení dnešních cimbálových muzik. Jméno „strýca Matalíka“ je všeobecně známo díky valašské hymně „My sme Valaši“, která patří mezi neznámější valašské písničky. Tato valašská píseň vznikla pravděpodobně v Praze v roce 1942 v restauraci Černá růže v Celetné ulici, kam dorazil Matalík s kapelou na pozvání herce, valašskomeziříčského rodáka, Františka Hanuse. Kapela byla údajně sjednána na týden, ale v dusné okupační atmosféře působila velmi optimisticky a bezprostřední vyhrávání valašských muzikantů bylo natolik chtěné, že zůstali čtrnáct dní. Pravděpodobně za přispění Františka Hanuse vznikla z tradičního hrubého křížáku již zmíněná valašská hymna.⁹⁸

Bohumír Jaroněk byl zakladatel a předseda valašského muzejního a národopisného spolku. Hlavním cílem bylo založit Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, což se také stalo.

Jaroslav Štika převzal úlohu ředitele VMP od Bohumíra Jaroňka, založil Rožnovské slavnosti a otevřel valašskou kulturu světu při mezinárodních festivalech. Založil pěvecký sbor Polajka a vydal nespočet publikací o salašnictví, valašské kultuře i architektuře. Za svůj život se mu dostalo mnoha ocenění, v roce 2004 mu byla udělena Cena ministra kultury ČR.

Zdeněk Kašpar byl folklorista a hudebník, který inicioval založení souboru Jasénka a také cimbálové muziky Malá Jasénka. Valašským lidovým písním zasvětil celý svůj život. Věnoval se také sběratelské činnosti, hudebním úpravám a nápaditým aranžmá. Zabýval se také vydavatelskou činností, kdy psal práce do sborníku národopisných studií pod názvem Valašsko. V roce 1988 získal ocenění národní umělec. Vychoval velké množství svých následovníků a jeho odkaz je ve folklorním valašském světě velmi živý.

---

⁹⁸ KAŠPAR, Zdeněk. Muzejní zpěvníček valašských písniček: Příspěvek k historii "valašské hymny", s. 52.

Jarmila Šuláková získala za svůj život mnohá ocenění a procestovala s folklorními soubory nespočet zemí světa. Pro svůj nezapomenutelný altový hlas se stala nejvýraznější představitelkou lidové písně na Valašsku ve 20. století. Jako vsetínská rodačka byla velmi aktivní v kultuře a za svoji celoživotní práci se stala čestnou občankou města Vsetín, stejně jako zpěvák Josef Laža.

Josef Laža se se svým osobitým projevem zapsal do dějin valašských lidových písní. Otec Josefa Laži byl organizátorem vsetínské kultury, a tak mladý Josef začal hned od mládí zpívat s různými hudebními tělesy. Koncertoval s Technikem, Jasénkou, Vsacanem, BROLNem, s Kašavou, s rožnovským Soláněm atd.

3.6 Dětské folklorní soubory Valašska

Dětské folklorní soubory a cimbálové muziky začaly vznikat spolu s dospělými soubory po 2. světové válce, kdy přišlo již zmíněné folklorní hnutí. Dětské skupiny se vytvořily pod patronátem souborů pro dospělé. V rámci folklorního souboru písní a tanců Rusava vznikla Malá Rusava, od Národopisného souboru Klobučan se vytvořila dětská skupina Klobučánek atd. Všechny soubory jsou registrovány v Občanském sdružení Valašského folklorního sdružení, které je členem Folklorního sdružení České republiky. Předsedkyně sdružení je Jana Šamánková. V čele ValFoS je výbor, do kterého jsou voleni zástupci jednotlivých částí části Valašska – Novojičínska, Frenštátska, Rožnovska, Valašskomeziříčska, Vsacka, Valaškoklobúcka, Zlínska, Luhačovska, Rusavska. Vzhledem k tomu, že národopisný region Valašsko zasahuje do několika územně-správních celků, je organizační práce výboru poměrně náročná. ValFos byl založen soubory za účelem větší soudržnosti, organizovanosti a s cílem pomáhat si. V současnosti se na Valašku registruje 66 souborů, z toho 34 je dětských (Dětský folklorní soubor Malá Jasénka ze Vsetína, Bartošův dětský folklorní soubor ze Zlína nebo Dětský valašský soubor Ovečky z Valašského Meziříčí atd.). Dětské valašské soubory najdeme i mimo region, často v Praze (Dětský folklorní soubor Valášek, Dětský folklorní soubor Vonička) nebo v Brně (Dětský valašský soubor Javorníček, Dětský valašský soubor Valášek z Brna, Dětský valašský soubor Skřivánek).

3.7 Současné folklorní dění na Valašsku

V současnosti se ValFos zaměřuje na organizování a pořádání především akcí regionálního charakteru, např. ve dvouletém cyklu přehlídky dětských souborů pro každou část Valašska a pak přehlídku regionální. V rámci dalšího organizovaného folklorního dění vzniklo velké množství regionálních slavností i mezinárodních folklorních festivalů, kde se regionální folklor dostává do konfrontace s lidovým projevem z celého světa. Dále vznikly akce pořádané samotnými soubory, cimbálovými muzikami, lidovými školami umění nebo Valašským muzeem v přírodě aj. Ty nejstarší vznikaly ve 40. a 50. letech. Tato stylizovaná pódiová prezentace folklorismu není již obrazem folklorního života našich předků. *Skutečná tradiční hudba v plné šíři svého významu zanikla spolu se staršími způsoby života. Můžeme zřetelně sledovat její změny způsobené vlivem turismu a folklorismus s důrazem na komerční, reprezentační či zábavní funkce tradiční hudby.*⁹⁹ Krásné okamžiky vznikají při těchto hromadných akcích, kdy se objeví současní lidoví muzikanti, zpěváci i tanečníci, kteří se spontánně baví valašským folklorem. Nejvýznamnější festivaly na Valašsku jsou: Valašský rok ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, Mezinárodní folklorní festival Liptálské slavnosti (Liptál), Mezinárodní folklorní festival Vsetínský krpec (Vsetín), Babí léto – mezinárodní folklorní festival (Valašské Meziříčí), Rožnovská Valaška (festival armádních folklorních souborů) (Rožnov p. R.), Jánošíkov dukát – mezinárodní festival slovenského folkloru (Rožnov p. R.) aj. Další festivaly je možné dohledat na webových stránkách www.foklor.cz, www.lidovakultura.cz nebo www.fos.cz.

---

⁹⁹ BRANDSTETTROVÁ, Marie. *Beskydy: dny všední i sváteční*, s. 236.

4 Empirická část

4.1 Charakteristika výzkumu

V tomto zkoumání je řešeno více souvisejících problémů, které spadají pod téma diplomové práce. Byl použit výzkum kvantitativní. Dále bude uvedena stručná charakteristika této metody.

Pro kvantitativní výzkum, který je nazýván experimentální, je stěžejní práce s hypotézami, které jsou předem vypracovány vlastní dedukcí a základě autorkou nastudované literatury a jejich zkušeností. Na konci výzkumu jsou tyto hypotézy potvrzeny nebo vyvráceny. Kvalitativní výzkum *zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu jevů, resp. jejich míru (stupeň). Číselné údaje se dají matematicky zpracovat.*¹⁰⁰ V tomto zpracování je zjištěno, jestli mají vytyčené hypotézy v oblasti výzkumu obecnou platnost. Vyhodnocení se zakládá na procentuálním zpracování získaných dat. Pro kvantitativní výzkum je zapotřebí větší množství respondentů. Metodou pro získávání dat může být nezávislé pozorování, dotazník, test či měření. Vzhledem k tématu jsou použity dotazníky, které patří k méně náročným technikám. Zkoumání je v kvantitativním výzkumu spíše okrajové, velmi zde záleží na upřímnosti a objektivnosti dotazovaných. Po fázi ověření výsledků výzkumu následuje verifikace.¹⁰¹

4.2 Metody a nástroje výzkumu

Pro kvantitativní výzkum vztahů dětí 2. stupně základních škol k valašskému hudebnímu folkloru na Valašsku bylo zvoleno anonymní dotazníkové šetření pomocí strukturovaného dotazníku se standardizovanými otázkami doplněné o otevřené možnosti odpovědi ve dvou otázkách. Otázky byly aplikovány na širší okruh lidí v časovém rozestupu dvou měsíců. V dotazníkovém šetření byly zkoumány názory, zkušenosti, postoje, znalosti a preference respondentů. Jelikož není možné prozkoumat všechny možné účastníky průzkumu, byl zvolen tzv. reprezentativní vzorek. V případě tohoto šetření byl vybrán vzorek typický pro celou oblast zkoumání, který závisí na ochotě dotazovaných, což může ovlivnit celý výzkum.

---

¹⁰⁰ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*, s. 31

¹⁰¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*.

4.3 Kvantitativní výzkum

4.3.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu bylo získat informace, znalosti a postoje dětí 2. stupně základních škol na Valašsku o valašském hudebním folkloru v místě jejich bydliště. Výzkum byl uskutečněn použitím techniky anonymního dotazníkového šetření, díky kterému se mohlo provést vyhodnocení. Předpokládalo se, že se informace uvedené žáky zakládají na pravdivých tvrzeních, které nebyly nijak prověřovány. Odpovědi, které by mohly výzkum znehodnotit, nebudou zahrnuty do konečného hodnocení. Předpokládalo se, že by se mohly vyskytovat i nevhodné nebo nepoučené názory, které by mohly mít souvislost s neznalostí nebo nezájmem o informace na dané téma. Primárním cílem zjišťování bylo potvrdit či vyvrátit předem dané hypotézy. Sekundárním cílem bylo zjistit vztah mezi znalostí hudebního folkloru žáků a výukovými metodami pedagogů.

Po pečlivém zvážení všech skutečností je možné stanovit následující hypotézy:

1. Děti, které navštěvují folklorní soubor, budou mít větší povědomí o valašském folkloru a lidové písni.
2. Děti, které mají folklorně zaměřenou vyučující, budou uvádět poučené informace ohledně folklorního života.
3. Děti, které mají vybudovaný pozitivní vztah k lidové písni, budou vnímat její důležitost pro život jedince.

4.3.2 Příprava a realizace výzkumu

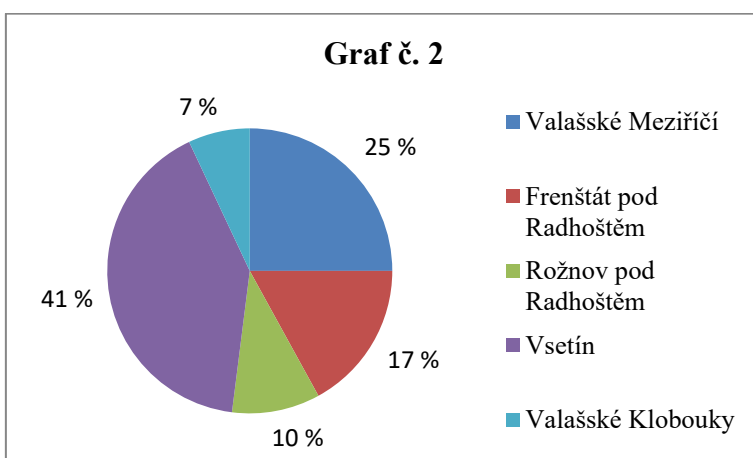
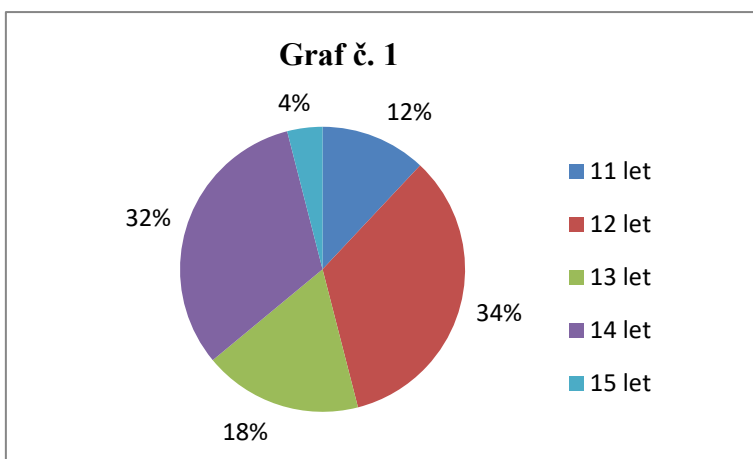
Při realizaci přípravy byl jako první formulován výzkumný problém a definován cíl výzkumu, viz cíle kvantitativního výzkumu. Jako další krok přípravy bylo rozhodnutí o cílové populaci a výběrové metodě. Bylo zvoleno pět škol na území Valašska. Tato skutečnost souvisí se zahájením kontaktování se s vyučujícími hudební výchovy. Byly vybrány základní školy ve Valašském Meziříčí, Frenštátě pod Radhoštěm, Rožnově pod Radhoštěm, Vsetíně a ve Valašských Kloboukách. Následně bylo rozhodnuto způsobu sběru dat a výzkumném nástroji (dotazník) a uskutečněn výzkum díky pomoci učitelů, kteří zaslali žákům dotazníky v internetové podobě. Po vypracování je žáci poslali zpátky vyučujícímu a ti následně autorce této práce. Žáci dotazníky vyplnili v listopadu 2020 během 10 minut

v online výuce. Dotazník, který měl celkem 11 zjišťovaných skutečností, vyplňovali bez zásahu vyučujících. Výsledkem jsou žádané osobité odpovědi. Byli poučeni o nepovolení čerpání z informačních zdrojů. Respondenti nemuseli předem splňovat žádné podmínky. Byli předem upozorněni na zachování jejich anonymity a informováni o původu a účelu dotazníku. Obávali se známkování. Tato možnost jim byla vyvrácena. Celkem bylo vyplněno 305 dotazníků z pěti základních škol.

4.3.3 Analýza dat výzkumu

Pro vyhodnocení dotazníkového šetření je věnováno každé otázce postupně tak, jak byly uvedeny v dotaznících pro žáky. Byly sečteny všechny odpovědi a následně je procentuálně vyhodnoceny. Výsledky jsou zobrazeny ve formě výsečového grafu.

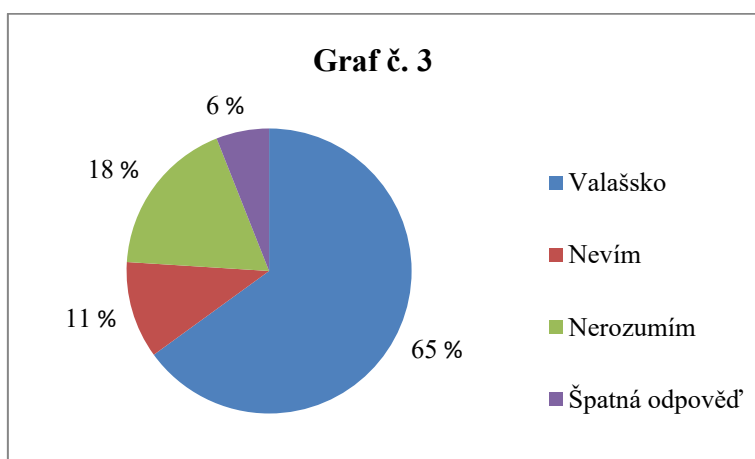
První dvě otázky zjišťovaly věk a školu, ve které byl sběr uskutečňován. Tyto osobní údaje byly vyjádřeny procentuálně v grafu.

Otázka č. 3: Uved', ve které folklorní oblasti se nachází tvá škola.

- a) ano vím, je to...
- b) nevím
- c) nerozumím pojmu folklorní oblast

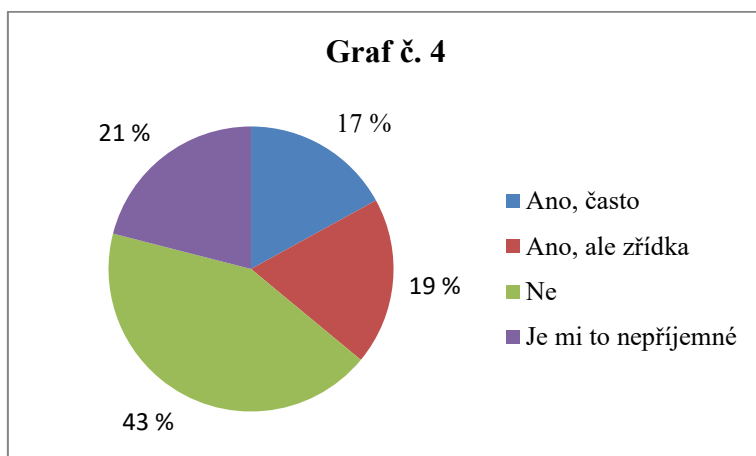
Úkolem respondentů bylo zakroužkovat jednu ze tří nabízených možností. V první možnosti byli žáci žádáni o konkrétní odpověď. Správně zařadilo svou školu do folklorní oblasti 65 % respondentů. Někteří žáci uvedli špatné odpovědi – název územního celku Morava nebo kraje (6 %). 29 % respondentů zvolilo odpověď nevím nebo nerozumím pojmu folklorní oblast.

Otázka č. 4: Zpíváš/hraješ rád/ráda lidové písně?

- a) ano, často
- b) ano, ale jen zřídka
- c) ne
- d) je mi to nepříjemné

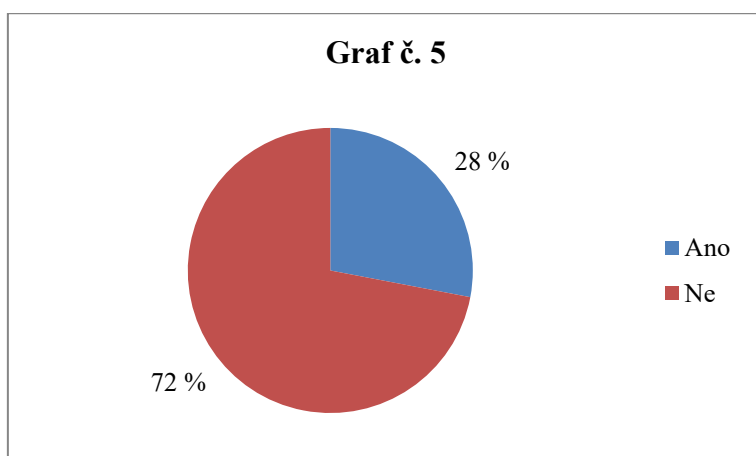
V otázce č. 4 byli žáci vyzváni k vyjádření svého vztahu k lidové písni. Měli na výběr ze čtyř možností. 36 % žáků uvedlo, že rádi zpívají nebo hrají lidové písně a z toho 17 % často. Jako třetí a čtvrtá možnost byly záporné odpovědi. K této možnosti se přiklonilo 64 %. Celkem pro 21 % žáků je zpěv lidové písně nepříjemný.

Otázka č. 5: Působíš v nějakém sboru, kapele, skupině, tanečním souboru apod., kde se věnujete lidovým písním a folkloru?

- a) *ano (Uveď, o jaký typ souboru se jedná, název a jak často zkoušíte. Můžeš uvést více souborů.)*
- b) *ne*

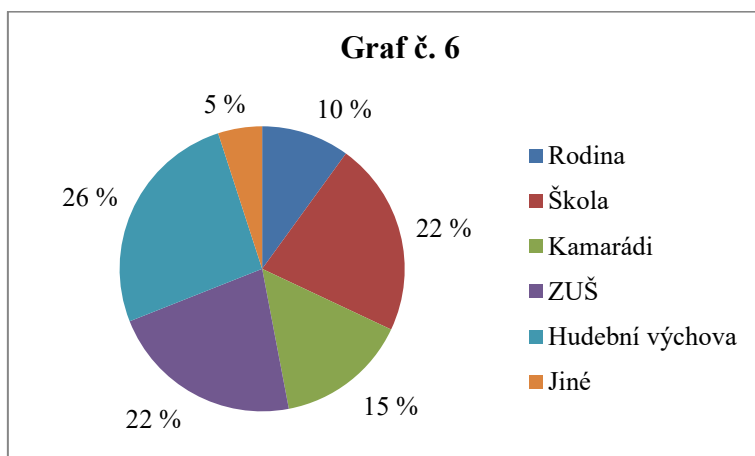
Podle výsledků z otázky č. 5 28 % žáků působí v souboru, kde se věnují lidovým písním. Hojně se vyskytovala ZUŠ a také folklorní soubor, který uvedlo celkem 22 žáků. Několik z těchto žáků se vyjádřilo, že chodili v mladším školním věku. Někteří respondenti uváděli, že navštěvují několik kroužků. 72 % tázaných uvedlo, že nepůsobí mimo školu nikde, kde by se mohli lidovým písním věnovat.

Otázka č. 6: Kdo ovlivnil nebo co ovlivnilo tvůj vztah k lidovým písním (folkloru). (Můžeš zvolit více možností. U zvolené možnosti vždy na stupnici od 1 do 5 zakroužkuj, jak byl pro tebe tento vliv důležitý. Čím vyšší číslo, tím větší vliv. Pokud tě např. škola ovlivnila málo a rodina hodně, zakřížkuješ u školy číslo 1 a u rodiny číslo 5.)

- a) rodina 1 2 3 4 5
- b) škola 1 2 3 4 5
- c) kamarádi, vrstevníci 1 2 3 4 5
- d) ZUŠ 1 2 3 4 5
- e) hudební výchova 1 2 3 4 5
- f) jiné (upřesni)..... 1 2 3 4 5

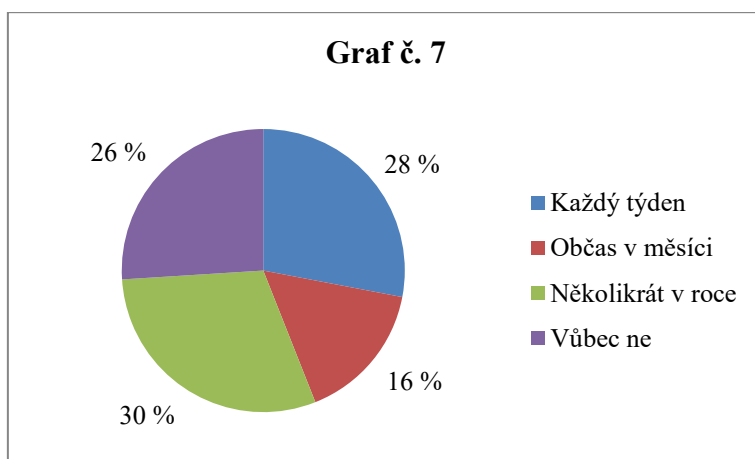
U následujícího grafu lze vidět, jak byl u žáků pocíťován vliv jejich okolí na utvoření jejich vztahu k lidové písni. Uvedli, že nejvíc je ovlivnila hudební výchova (26 %), další v pořadí je škola a ZUŠ (22 %), kamarádi dostali hodnocení 15 % a rodina 10 %. Jako jiné žáci uváděli média nebo sociální sítě. Jeden žák uvedl TV Šlágry a dva respondenti Eva a Vašek. Tito žáci uváděli podobně zaměřené odpovědi i v ostatních otázkách.

Otázka č. 7: Zpíváte lidové písně v hudební výchově?

- a) každý týden
- b) občas v měsíci
- c) několikrát v roce
- d) vůbec ne

Respondenti uvedli, že v hudební výchově zpívají lidové písně v 74 % minimálně několikrát v roce, z toho 28 % žáků každý týden a 16 % občas v měsíci. Z dotazníků vyplynulo, že častěji zpívají písně žáci v nižších ročnících 2. stupně základních škol. Několikrát v roce zpívá 30 % respondentů. Pro možnost „vůbec ne“ se rozhodlo 26 % žáků, kteří i v dalších otázkách odpovídali negativně nebo nepoučeně. Zajímavé je, že tuto možnost zvolil i jeden žák, který chodí do folklorního souboru.

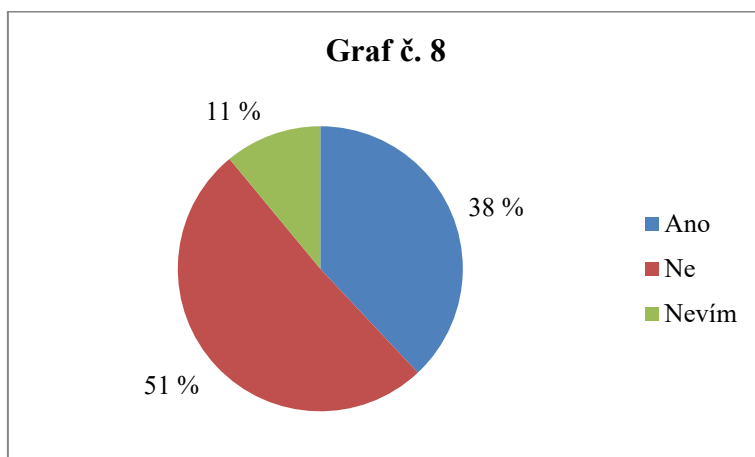

Otázka č. 8: Myslíš, že je důležité učit se a znát lidové písně? (Ke své odpovědi napiš, proč máš takový názor.)

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

38 % žáků se domnívá, že je důležité mít v povědomí lidové písně. V odpovědích uváděli své názory zřídka. Jeden respondent uvedl, že znát lidové písně je naše povinnost. Další respondentka uvedla, že je lidové písně je důležité znát. Údajně v létě jezdí se souborem na

zájezdy, kde se seznamuje i s lidovými písněmi jiných národů, což jí přijde zábavné. Dívka ze stejné školy uvádí, že tradice se musíme učit pro naše děti. Záporně se k otázce vyjádřilo 51 % žáků, kteří až na 6 respondentů, nevedli žádné důvody. Tito negativně hodnotící studenti se domnívají, že jsou lidové písně nuda nebo zbytečná záležitost. 11 % žáků si doposud nevytvořilo svůj názor.

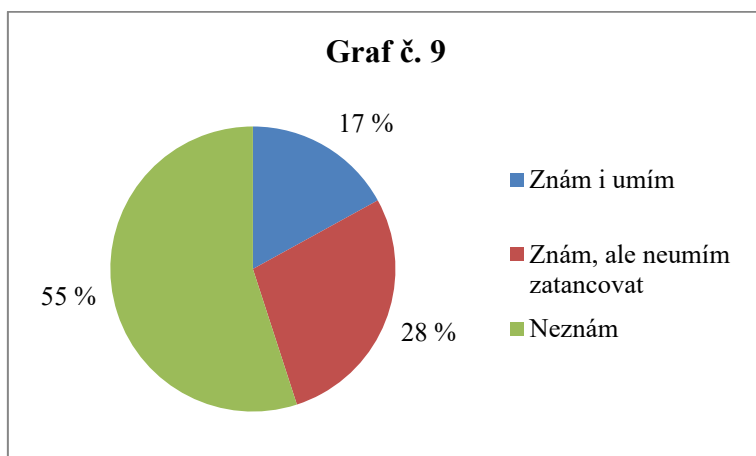

Otázka č. 9: Znáš nějaký lidový tanec? Umiš jej zatancovat?

- a) znám i umím (upřesni název tance)*
- b) znám, ale neumím zatancovat (upřesni název tance)*
- c) neznám*

17 % dotazovaných uvedlo, že zná i umí zatančit lidový tanec. Všichni respondenti z folklorních souborů byli vesměs doplněni o žáky, kteří chodí do jiných tanečních kroužků. Mezi těmito tanci se objevil tanec metlový, kovářský, poskočný tanec a dvakrát tanec točená. Jeden tanečník uváděl tanec točivý. Jedna čtrnáctiletá dívka uvedla tanec „Už ty pilky“. Další 28 % z testovaných uvedlo, že lidové písně zná, ale neumí zatančit. Uváděli polku a valčík. Několik žáků sice odpovědělo kladně, ale odpovědi znevážili nevhodným příkladem (disco, Jede jede mašinka). 55 % žáků uvedlo, že tance neznají.

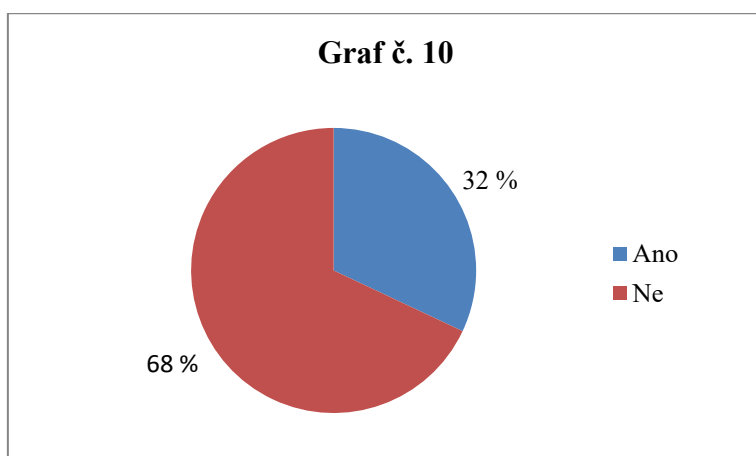

Otázka č.10: Znáš nějakého známého interpreta lidových písní?

- a) *ano (Upřesni, můžeš uvést několik interpretů)*
 b) *ne*

32 % respondentů uvedlo, že znají interpreta lidových písní. Zhruba jen tři desítky žáků uvedlo příklady. Objevovali se jména jako Jarmila Šuláková, Čechomor, Jožka Černý, Moravanka, Duo Yamaha, Eva a Vašek, Cimbálová muzika Radhošť, Cimbálová muzika Bača, Dětský folklorní soubor Četinka, cimbálová muzika Kordulka, Tanečnice z Lúčnice. Jedna studentka uvedla, že je tato otázka chyták, že interpreta lidové písně nikdo nezná. Zřejmě si pomýlila výrazy interpret a autor. 68 % respondentů projevilo neznalost odpovědi ne.

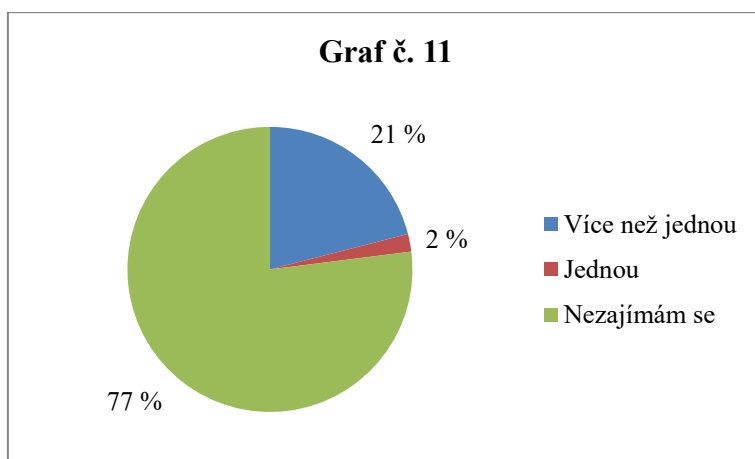
Otázka č. 11: Setkal/a jsi se někdy ve svém městě s folklorním vystoupením či festivalem?
Viš název?

a) více než jednou, název je

b) jednou, název je.

c) nevím, nezajímám se

V této otázce se 23 % žáků naklonilo ke kladné odpovědi. Z celkového počtu jich 21 % více než jednou zažilo folklorní akci. Byli několikrát uvedeny Rožnovské slavnosti, Frenštátské slavnosti, Vsetínský krpec, Festival Strážnice, Setkání přátel Moravy a Setkání muzikantů v Klobúkách. Někteří respondenti uváděli, že sami vystupují se svým souborem. V některých případech názvy různě pletli. Zřejmě znevažující odpověď je „setkání trapáků“. 79 % se s folklorní akcí nesetkalo.

4.3.4 Hodnocení výzkumu

Výzkumu se účastnilo celkem 305 respondentů. Všichni dotazovaní byli žáci 2. stupně základních škol z Valašského Meziříčí, Frenštátu pod Radhoštěm, Rožnova pod Radhoštěm, Vsetína a Valašských Klobouk. Výzkum probíhal v době, kdy celostátní situace vyžadovala online výuku. Žáci vyplňovali své dotazníky v rámci vyučování se svými vyučujícími. Tyto podmínky se mohly odrazit v hodnotách dotazníkového šetření.

1. Bylo očekáváno, že děti, které navštěvují folklorní soubor, budou mít větší povědomí o valašském folkloru a lidové písni než děti, které neměly tu možnost se s folklorem setkat. Děti z folklorních souborů i pěveckých sborů dokázaly zařadit své město do folklorní oblasti.

V dotaznících až na jednoho respondenta projevily znalosti a svůj pozitivní vztah k folkloru. Domnívají se, že je důležité je znát. Je zřejmé, že je lidový projev součástí jejich běžného života. Jejich zájem a vztah převyšuje ostatní respondenty.

2. Hudební výchova má velký vliv na postoje dětí a mládeže k folklornímu světu. Bylo předpokládáno, že děti, které mají folklorně zaměřenou vyučující, budou uvádět poučenější informace ohledně folklorního života. V dotaznících se projevilo, že lidové písně zpívají v hodinách často a mají i povědomí o folklorním světě. Z výzkumu vyplývá, že lidovou píseň vnímají pozitivně. Jsou přesvědčeni, že folklor má své místo v jejich životě. Z dotazníku vyplývá skutečnost, že část žáků od vyučujících, které žijí kladou důraz na folklorní život a lidovou píseň, mají mírně větší povědomí o folkloru, ale jejich vztah je na stejné úrovni, jako u ostatních respondentů, kteří se s folklorem ve větší míře nesetkávají.

3. Výsledky jasně prokazují, že poučení žáci, kteří mají vybudovaný pozitivní vztah k lidové hudbě, vnímají její důležitost pro život člověka.

5 Návrh na využití valašského hudebního folkloru ve výuce hudební výchovy na druhém stupni základních škol

Příprava na dvě vyučovací hodiny hudební výchovy s využitím metod dramatické výchovy inspirovaná písní Zahrajte ně, husličky

The image shows a musical score for the song "Zahrajte ně, husličky". The score is written for a vocal line (Zpěv) and five instrumental parts: Xylophone, Triangl, Tambourina, Dřívka, and Buben. The tempo is marked as $\text{♩} = 110$. The key signature has one sharp (F#). The score is divided into two systems, each with a first and second ending. The instrumental parts are written in 2/4 time, while the vocal line is in 2/4 time. The Xylophone part consists of chords, the Triangl part of eighth notes, the Tambourina part of eighth notes, the Dřívka part of rests, and the Buben part of eighth notes.

Obr. 31. Noty k písním Zahrajte ně, husličky, Lidečko.

1. Zahrajte ně, husličky
z javorovej deščičky,
//: a já musím domů jíti,
lebo nemám za co píti ://
2. Počkaj, milá namále,
až muziga zahraje,
//: a já ťa vyprovodím
A potom ti čosi povím ://
3. Čo bych já ťa čakala,
Rači bych ťa ohrála
//: ty si budeš mašírovat,
a já budzem dzeci¹⁰² chovat ://

¹⁰² děti

4. Zavř' sa ně, cérečko,
jak to plužné kolečko,
//: zavř' sa ně ešče ráz,
jak široký rubáč máš ://
5. Široký je, široký,
šila jsem ho tři roky,
//: široký je velice,
šila jsem ho k muzice ://.

Téma: Vztahy mezi děvčaty (cérkami) a chlapci (ogary) dříve a dnes.

Hlavní cíl: hledání charakteristických vlastností postav prostřednictvím hudebních a pohybových výrazových prostředků, rozvoj komunikace mezi chlapci a děvčaty, rozvoj fantazie a představivosti.

Dílčí cíle: rozvoj rytmického a melodického cítění, reakce na podněty, rozšíření slovní zásoby, seznámení se s novou písni hravou formou prostřednictvím sdíleného prožitku.

Věková skupina: 8. a 9. tř. ZŠ.

Pomůcky: dřívka či jiné rytmické nástroje, klavír (či jiný doprovodný nástroj pro učitele) nebo nahrávka písně + přehrávač, 2 druhy barevných šátků, text písně rozstříhaný po jednotlivých slokách, obrázky chlapce a dívky ve valašském kroji.

Před začátkem si žáci vyberou a uvážou či jakkoliv připevní jeden barevný šátek (máme dvě barvy, např. zelená a červená). Podle šátků budou později tvořit dvojice či jiné skupinky a lépe to pomůže žáky rozdělit. Šátků by mělo být stejné množství.

Rozehrátí a uvolnění – chůze prostorem, střídání se štronzem (10–15 min)

Varianta 1: Učitel za použití rytmických nástrojů (např. ozvučných dřívek) vytukává rytmus a žáci se podle něj pohybují po prostoru. Zrychluje, zpomaluje. Jakmile přestane hrát, žáci „zkamení“ (štronzo).

Varianta 2: Učitel hraje melodii písně (případně lze použít nahrávku), žáci chodí po prostoru. Když hudba utichne, žáci „zkamení“ (štronzo).

Další varianty:

- prostor, ve kterém se žáci pohybují, se proměňuje (zmenšuje, snižuje a naopak zvětšuje),
- tempo se zrychluje, zpomaluje,
- učitel nahlas rytmicky odříkává text písně, když tleskne, všichni co nejrychleji utvoří dvojice (příp. trojice, čtveřice...).

Poslech celé písně (10 min)

Žáci leží uvolněně na zemi, mají zavřené oči a poslouchají. Učitel hraje a zpívá, příp. pustí nahrávku.

Následně učitel pokládá otázky:

Jak na vás melodie působila?

O čem se v písni zpívá? Rozuměli jste všem slovům?

Jsou tam nějaké postavy? A jaké? Jak si je představujete – vizuálně i charakterově? Jací jsou, jak se asi pohybují, jaký mají výraz...?

V tomto místě je možné ukázat žákům obrázky chlapce a dívky ve valašském kroji (nejlépe obrázek, který by měl blízko k obsahu písně Zahrajte ně, husličky). Pak by bylo možné např. nechat žáky, aby sami ve dvojicích zkusili rozvinout dialog mezi chlapcem a dívkou z obrázku.

Vizualizace postav a hledání jejich typického pohybu a gesta (5 min)

Učitel pustí píseň ještě jednou – žáci se zvednou a pohybují se prostorem v podobě jedné z postav (chlapce či dívky) a hledají pro ni charakteristickou chůzi a gesto.

Jakmile učitel tleskne, třída se rozdělí na dvě (stejnobarevné) skupiny podle šátků.

Diskuze ve skupinách (5 min)

Žáci v menší skupině diskutují: kdo jsi byl, proč jsi se pohyboval právě takto, co ten pohyb měl vyjadřovat apod.

Učitel nechá žáky, aby si sami popovídali mezi sebou a jen mezi nimi prochází, aby si ověřil, zda skupina opravdu diskutuje o daném tématu.

Po chvíli začne hrát opět hudba a žáci se znovu rozpo pohybují. Jakmile učitel tleskne, žáci se podle šátků rozdělí do dvojic tak, aby dvojice obsahovala obě barvy.

Sochař a jeho socha (10–20 min)

Varianta 1: Jeden ze dvojice je „sochař“ a druhý „hmota“. (Hmota má po celou dobu sochařovy tvorby zavázané oči). Sochař vytvoří z hmoty sochu jedné z postav písně a hmota se snaží soustředit a vnímat své pocity. Zároveň si ujasňuje, kým by mohla být. (V tomto místě je možné se vystřídat a následně si popovídat o tom, jak jsme se cítili a zda se podařilo naplnit sochařův záměr).

Varianta 2: Jakmile jsou všechny sochy hotové, sochaři sami ze sebe vytvoří „partnera“ pro svou sochu a vznikne tedy sousoší chlapce a dívky. Jakmile učitel tleskne, sochy ožijí a začnou si povídat mezi sebou.

Varianta 3: Jakmile jsou sochaři hotoví se svými sochami, projdou po „výstavě“ a vytvoří partnera té soše, která ho inspiruje. Učitel pak pomíchá první sochy, které následně ožijí a situace se opakuje do ukončení.

Diskuze: Jak jste se jako hmota cítili? Bylo příjemnější být materiálem nebo tvůrcem? Proč jste si vybrali právě tuto sochu? Podařilo se vám najít partnera?

Dabing aneb Jak byste to řekli dnes? (cca 30 min)

Vytvoříme menší skupinky (ideálně po 4 žácích – 2 herci a 2 dabéři, příp. dabovat jich může víc). Každá skupinka dostane 2 sloky písně (2. a 3. sloku nebo 4. a 5. sloku), které dramaticky ztvární za pomoci loutek vyrobených z šátků.

Každý verš je dabéry dabován – překládán do současného jazyka.

Varianta 2: Šátky jsou nahrazeny předměty či rytmickými nástroji, které charakterizují postavu dívky a chlapce z písně, a ty pak slouží jako loutky, se kterými herci hrají a zároveň tak mohou i rytmizovat text písně.

Melodické rozhovory aneb dabing trošku jinak

(Toto cvičení může sloužit jako obměna předchozího či samostatně, je však důležité před ním zopakovat melodii písně nebo děti naučit krátký úsek písně, intonačně zdatnějším dětem můžeme rozdat noty.)

Jeden ze dvojice představuje dívku, druhý chlapce a vedou spolu dialog prostřednictvím úryvku melodie, který zpívají v různé dynamice či emocionálním zabarvení hlasu, ale bez textu (např. tralala). Rozhovor je dabován, příp. můžeme nechat zazpívat zpěváky a následně diváci společně tipují, jaký byl obsah rozhovoru.

Nakonec z šátků vytvoříme na zemi jeden velký kruh, do kterého se pak posadíme na závěrečnou reflexi.

Závěrečná reflexe (cca 10 min)

Dařilo se nám vyjádřit charakteristické vlastnosti obou postav písni pohybovým výrazem?

Dařilo se pohybově ztvárnit děj písni či jednotlivé situace?

Jak se liší dnes komunikace mezi dívkou a chlapcem v porovnání s textem písni? Jaké zájmy měla děvčata a jaké chlapci dříve, v čem se lišíme a naopak, co přetrvává dodneška?

Co vás na písni zaujalo? Melodie, rytmus, obsah?

Co vás dnes bavilo nejvíce?

Na závěr si celou píseň ještě zazpíváme, a přitom se žáci doprovodí hrou na šátky (trhavými pohyby napínají a smršťují šátky, což vydává zajímavý zvuk). Když v písni „mluví“ chlapec, pohybují šátky horizontálně (do stran, jako by hráli na akordeon) a když v písni „mluví“ dívka, pohybují šátky vertikálně (nahoru dolů, jako by otvírala ústa).

Poznámka: Tato výuka může mít přesah do rodinné či společenské výchovy, ale může navázat také na výuku českého jazyka (a pokračovat více např. v rozboru jednotlivých výrazů, hledání synonym atp.) nebo výuku výtvarné výchovy, kdy si žáci mohou vyrobit jednoduché loutky s prvky valašského kroje, se kterými pak mohou celou píseň ztvárnit nebo mohou při poslechu písni technikou akvarelu malovat abstraktní obrazy, např. nechat vpijet do sebe dvě barvy, které charakterizují chlapce a dívku a na základě obrázku vyprávět příběh atp.

Příprava na dvě vyučovací hodiny hudební výchovy s využitím metod dramatické výchovy inspirované valašskými říkadly a s tematikou Vánoc

Téma: Zvuky Vánoc na Valašsku.

Hlavní cíl: rozvoj smyslového vnímání s důrazem na sluch a vizualizace sluchových vjemů, seznámení se s novou koledou a její dramatizace.

Dílčí cíle: učení se správnému dýchání a rytmickému cítění, rozvoj verbální a nonverbální komunikace, představivosti a fantazie, rozšiřování slovní zásoby, tvorba zvukových plánů.

Věková skupina: 6. a 7. tř. ZŠ.

Pomůcky: triangel, xylofon, klavír (či jiný doprovodný nástroj pro učitele), různé druhy rukavic, další rytmické nástroje, notový zápis s textem koledy Sedí pantáta.

Rozehřátí a uvolnění (cca 10 min)

„Chumelenice“

Učitel hraje na klavír nebo xylofon, děti se pohybují po prostoru podle hudby, jakmile hudba utichne žáci „zmrznou“ (štronzo).

Relaxace „Sněhová vločka“

Žáci se pomalounku (za zvuku xylofonu) snášejí k zemi, kde „roztají“ jako vločky a klidně dýchají a prodávají jednotlivé části těla.

Sluchová rozcvička (cca 5 min)

Žáci leží na zemi a snaží se rozpoznávat jednotlivé zvuky, které vytváří učitel podle možností ve třídě (šustění papíru, trhání papíru, tření rukou o sebe, lepicí páska, otevření okna, tekoucí voda atp.).

Štědrovečerní sluchová procházka (10 min)

Žáci leží na zemi, mají zavřené oči a snaží se představit si Štědrý den. Co nejkonkrétněji si vybavují činnosti, které ten den dělají a snaží si uvědomit, jaké zvuky k této události patří. Následuje diskuze o tom, s jakými zvuky máme spojen tento den (večer)...

Dechové a rozmlouvací cvičení s říkankou (písni) O Vánoci dlhé noci (cca 10 min)

♩ = 84

O Vánoci dlhé noci

Zpěv

Xylophone

Triangl

Tamburina

Drívka

Buben

Obr. 32. Noty k písni O Vánoci dlhé noci, Lipina.

1. O Vánoci¹⁰³ dlhé noci,
křepelička nepřeletí,
ani skřivánek nezpívá,
každý sa u peci skrývá,
Hej, hej, koleda,
koleda, koleda, koleda.
2. Povidal nám malý chlapec,
abysme šli všeci na pec.
A my všeci pod peřinu
jak Mikuláš s Kateřinú.
Hej, hej, koleda...
3. Hospodyň polévku střebe,
děvča plače, šaty pere,
pacholek v stodole mlátí,
ledvá sa od zimy klátí.
Hej, hej, koleda...

¹⁰³ O Vánocích, nezvyklý tvar pro rým „noci“

Varianta 1: Žáci sedí v kruhu na zemi (nebo na židlích), učitel je nejdříve naučí krátkou říkanku, kterou se následně snaží žáci co nejvícekrát říci na jeden nádech:

O Vánoci dlhé noci

křepelička nepřeletí

ani skřivánek nezpívá

každý sa u peci skrývá

Varianta 2: Říkanku opakujeme a měníme dynamiku.

Varianta 3: Říkanku říkáme v různých emocích (nadšeně, smutně, rozzlobeně...).

Hledání pokladu – sluchové cvičení s využitím říkanky (10 min)

První žák má zavázané oči, orientuje se pouze sluchem. Učitel – strážce pokladu hraje na triangl a žák se zavázanýma očima k němu musí podle sluchu dojít. Cesta k cíli je však komplikovaná bludnými balvany, které tvoří překážky a zároveň tvoří jakýsi sbor nápověd, který odříkává říkanku. Když žák se zavázanýma očima přiblíží k překážce sbor „nápověď“ zesílí hlas, naopak když jde směrem k cíli, sbor se ztiší, aby hledající lépe slyšel zvuk trianglu.

Seznámení s koledou Sedí pantáta – poslech písň

Sedí pantáta

J = 52

Zpěv

Xylofón

Triangl

Tamburina

Drívka

Buben

Obr. 33. Noty k písni Sedí pantáta, Francova Lhota.

Obr. 34. Noty k písni Sedí pantáta, Francova Lhota.

Sedí pantáta na kraj stola,

u něho čepička sobolová.

Pod tú čepičkú tři dukáty:

Dajte nám pantáto, jste bohatý!

Dajte nám, dajte, máte-i¹⁰⁴ dáti,
Je nám tu zima pod okny státi.
Jeden je nahý, druhý je bosý,
A tom¹⁰⁵ je najstarší, co koš nosí!

Dramatizace koledy

Varianta 1: Žáci se rozdělí do 4 menších skupin a pokusí o jednoduchou dramatizaci textu, tzn. pokusí se jakýmkoliv způsobem (pantomimou, činohrou, zástupnou řečí...) ztvárnit jednotlivé situace (mohou přidat postavy – sousedé, manželka, děti, zvířata, co je napadne...).

Úkoly pro jednotlivé skupinky:

- Jak vypadala situace u pantáty těsně před příchodem koledníků?
- Jak to asi vypadalo, když byli koledníci na cestě k pantátovi?
- Jak vypadala situace, když přišli koledníci k pantátovi?
- Co pantáta odpověděl a jak to celé dopadlo?

Varianta 2: „Rozhlasová hra“

Skupinky i úkoly zůstávají stejné, divák však herce nevidí, pouze slyší. Je tedy třeba volit jiných výrazových prostředků, vykreslit zvukem např. domácnost, atmosféru apod., využít více přímé řeči, tedy napsat si dialogy, které pak mohou žáci číst.

Varianta 3: Lze kombinovat oba předchozí způsoby s tím, že každá skupinka ztvární úkol odlišnou formou (jedna činoherně, druhá rozhlasově, třetí pantomimicky a čtvrtá v zástupné řeči).

Hra s rukavicemi

Žáci si vyberou rukavici z krabice, ideální je, když je polovina rukavic obyčejných, pletených, klidně i roztrhaných a druhá polovina „dražších“ kožených. Poté vytvoří dvojice

---

¹⁰⁴ Máte-li

¹⁰⁵ Tomu (3. pád)

tak, aby byla každá jiná („chudá, bohatá“). S těmito rukavicemi pak ve dvojicích zahrají celou koledu včetně konce, který si mohou sami vymyslet.

Máme-li k dispozici různé nástroje, využijeme je určitě pro dokreslení atmosféry a zvukové kulisy celého příběhu.

Další možnosti propojení např. do občanské výchovy, kdy si mohou žáci prostřednictvím valašských písní vyzkoušet odpovídat si na otázky spojené s hodnotovým žebříčkem lidí, porovnávat historii se současností, venkov s městem.... Co bylo důležité tenkrát, co nyní? V čem spočívá bohatství člověka?

Příprava na dvě vyučovací hodiny hudební výchovy s využitím metod dramatické výchovy tématikou vynášení Smrtky.

Téma: Dobro a zlo, práce s emocemi.

Věková skupina: 6. tř. ZŠ.

Cíl: práce s emocemi, dynamikou a barvou hlasu, rozvoj smyslu pro rytmus.

Dílčí cíle: seznámení se s tradicí vynášení Smrtky, seznámení se s novými říkadly a písněmi, rozvoj slovní zásoby, upevnění vztahů v kolektivu třídy.

Pomůcky: obrázky ilustrující vynášení Smrtky, pastelky, papír, špejle, výkresy, lepidlo, papírky s nápisy vyjadřující emoce (smutný, veselý, nadšený, rozzlobený, unavený atp.), lavor s vodou, rytmické nástroje a různé předměty, klobouk, kamínek.

Rozehrátí – Honička „Mařena“ (10 min)

Třída je rozdělena na polovinu na „Mařeny“ a „děti“. Jedna polovina jde směrem doprostřed a říká:

Ó Mařeno, Mařeno, kdes tak dlho byla? (a zastaví se)

Druhá polovina odpovídá:

U studenky u voděnky, ruky nohy myla.

Jak to dořekne začnou Mařeny honit děti, ty se musí co nejrychleji vrátit zpět do domečku. Pak se vystřídají.

Společné povídání si v kruhu o příchodu jara na Valašsku, zvycích, vysvětlení pojmu „Mařena“, „Smrtka“, „Smrtná neděle“, ukázka obrázků, fotografií.

Relaxace, uvolnění (10 min)

Učitel rozdá každému kousek papíru a děti si vyberou dvě pastelky – dobrou a špatnou pastelku.

Tou špatnou pastelkou nakreslí na papír svoji „Mařenu“ – všechno, co je trápí a čeho by se rády zbavily. Pak si vezmou tu dobrou pastelku a obrázek přeškrtnají tak, aby nebyl vůbec vidět, zmuchlají, roztrhají a „utopí“ v lavoru s vodou.

Výroba jednoduché loutky + monology Mařen (20 min)

Učitel zahraje dětem krátké divadlo s papírovou loutkou Mařeny, ve kterém jim prozradí, že Mařena nejraději poslouchá básničky o sobě. Jenže už je dnes děti moc neznají, tak by je ráda naučila, a taky by byla ráda, kdyby jí děti udělaly kamarádky, neboť se cítí osamělá.

Děti z papíru a špejlí vyrobí svoje „Mařeny“ a každý tu svou představí ostatním, pokusí se o krátký monolog. Důraz klademe hlavně na práci s hlasem a jeho emocionální zabarvení.

Čeho se nejvíc bojíš? (10 min)

Varianta 1: Rozhovory dvou Mařen (děti se pokusí ve dvojicích o krátký dialog dvou Mařen (mohou a nemusí využít loutky), které se potkávají těsně před Smrtnou nedělí a pokouší se navzájem utěšit.

Poznámka: Tuto hru není třeba si předvádět před ostatními, důležité je, aby si to Mařeny „vyříkaly“ mezi sebou.

Varianta 2: Povídání v kruhu o tom, z čeho mohou mít Mařeny největší strach a čeho se bojí různí lidé nebo my.

Hra „Na Mařeny“ s říkankou: (20 min)

Smrtná neděla, kdes klíč poděla?

Dala jsem ho dala svatému Juří,

Aby nám otevřel do ráje dveří!

Varianta 1: Děti sedí v kruhu. Učitel je obejde s valašským kloboukem, ze kterého si každý vytáhne lísteček, na kterém je nápis vyjadřující emoci (smutek, zlost, radost atp.) Děti si v kruhu podávají klíč a říkají společně: *Smrtná neděla, kdes klíč poděla?*

Ten, u koho klíč zůstane se postaví a řekne (v citovém zabarvení podle zadání na papírku):

Dala jsem ho dala svatému Juří,

Aby nám otevřel do ráje dveří!

Varianta 2: Při odpovědi si každý může vymyslet také svůj rytmus, který po něm ostatní musí zopakovat.

Dotyčný je v dalším kole vynechán a hra se opakuje, až dojde řada na všechny. Učitel současně udává rytmus na dřívka společně s žáky, kteří jsou už vyřazeni ze hry. Mění tempo, zrychlují, zpomalují, pracují s dynamikou hlasu, zesilují, zeslabují...

♩ = 100

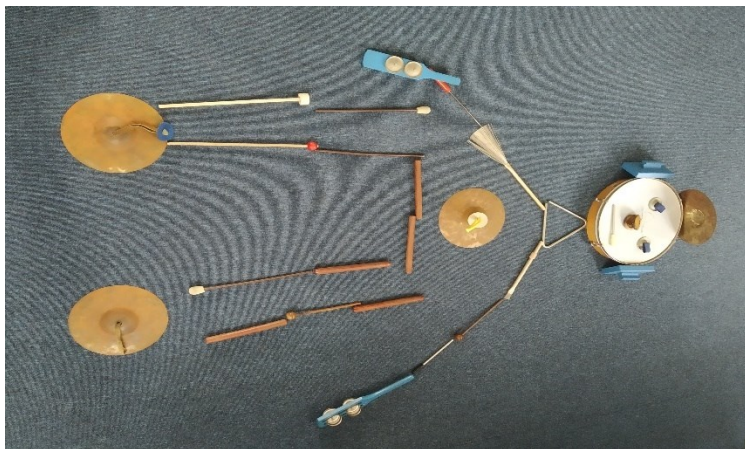
Smrtná neděla

The musical score is arranged in six staves. The top staff is for the voice (Zpěv) in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The tempo is marked as ♩ = 100. The subsequent five staves are for percussion: Xylophone (treble clef), Triangl (percussion clef), Tambourína (percussion clef), Dřívka (percussion clef), and Buben (percussion clef). The score is divided into four measures by vertical bar lines, with repeat signs (double dots) at the end of the second and fourth measures.

Obr. 35. Noty k písni Smrtná neděla, Valašské Klobouky.

1. Smrtná neděla,
kdes klíč poděla,
dala sem ho,
dala svatému Jiří.
2. Svatý Juří stál vstal,
zemi odmykal,
aby tráva růstla,
tráva zelená.
3. Tráva zelená,
fijala modrá,
všelíjaké kvítí,
co na poli svítí,
fijala modrá.

Neseme Mařenu navrchu červenú aneb Mařena jako originální hudební nástroj (10–15 min)

Obr. 36. Mařena 1.

Obr. 37. Mařena 2.

Děti si vyrobí na závěr svoji společnou velkou „Mařenu“ ze všech rytmických nástrojů a případně jiných předmětů, či kousků oblečení, které máme k dispozici, na kterou se pak

můžeme společně doprovodit při závěrečné společné rytmizaci písně „Neseme Mařenu navrchu červenú“.

30.

1. Nese-me Ma-ře - nu, na vrchu červe - nú, na spodku ze-le - nú.
2. He-lo, he-lo, he - lo! má mi-lá Ma-ře - no, pro kohos u-mře - la?

pěknú, pěknú, pěk-ně přistro-je - nú.
Pro ty, pro ty, Rož-novské pa-choř - ky.

He - lo! he - lo! he-lo, he-lo, he - lo!
He - lo! he - lo! he-lo, he-lo, he - lo!

(Z Rožnova)

Obr. 37. Noty k písni Neseme Mařenu.

Pozitivní rozloučení s Mařenou a společná reflexe (10 min)

Děti stojí v kruhu okolo Mařeny a aby ji „pochovaly“, tak si na závěr nástroje opět rozeberou a každý na něj zahraje a přitom vysloví (zazpívá) jakékoliv pozitivní přání do budoucna. Přání si ještě jednou v kruhu můžeme všichni zopakovat a zrytmizovat či spojit s výrazným pohybem či gestem (např. vyskočíme a rozpažíme Ať jsme zdraví! Ať se máme rádi! Ať nás nic netrápí! atp.)

Další možnosti propojení jsou např. do výtvarné či pracovní výchovy, kde si mohou žáci zpracovat téma tradic Smrtné neděle a vynášení Smrtky další praktickou činností. Prostřednictvím valašských písní se v rodinné (občanské) výchově i českém jazyce mohou pokoušet odpovídat na otázky spojené se strachem lidí a bojem zla a dobra v minulosti i dnes.

Závěr

V prvních kapitolách své diplomové práce jsem čtenáře uvedla do problematiky valašského hudebního folkloru a jeho významu ve společnosti. V následující kapitole jsem se zabývala historickými a etnografickými skutečnostmi, lidovým krojem a jeho variantami v rámci regionu, architekturou i lidovým životem na Valašsku v minulosti či dnes. Provedla jsem klasifikaci lidové písně Valašska podle sběratelů lidových písní a zpěvních příležitostí. Dále v práci pojednávám o lidových nástrojích, tancích a jejich základní klasifikaci a charakteristice. Osobnosti valašského hudebního folkloru a současné folklorní hnutí jsem zařadila s cílem vyzdvihnout a zdůraznit důležitost jejich působení. Na Valašsku je velké množství folklorních souborů, kroužků pro děti i dost silné valašské uvědomění, které díky péči folkloristů, tanečníků i hudebníků stále získává nově příznivce. Rozhodla jsem se pro ověření svých hypotéz ve výzkumné části.

Provedla jsem anonymní dotazníkové šetření na druhém stupni základních škol na Valašsku, kde jsem prověřovala vztah dětí k lidové písni, tancům a kulturním souvislostem v okolí svého bydliště. Je zřejmé, že lidový projev je součástí běžného života několika dětí a ostatními vnímán vcelku pozitivně. Klesající všeobecnou tendenci zájmu o lidové umění tito žáci značně ovlivňují.

Těžiště mé práce vychází z teoretické části a odráží se v praktickém využití prvků valašského folkloru ve výuce hudební výchovy, kde se vyskytují další možnosti propojení do ostatních předmětů, kdy se mohou žáci prostřednictvím valašských tradic, písní a tanců dále vzdělávat.

Cílem mé práce bylo poučit i inspirovat učitele hudební výchovy na základních školách, aby neměli obavy přiblížit folklor dětem skrze hravé propojení valašského kulturního dědictví s aktuálními životy žáků, tím je zaujmout, „vdechnout“ jim zálibu a „zapálit“ je pro folklorně naladěný budoucí život.

Seznam použitých informačních zdrojů

BARTOŠ, František. *Národní písně moravské, v nově nasbírané*. Brno: Matice moravská, 1889.

BARTOŠ, František, JANÁČEK, Leoš, ed. *Národní písně moravské v nově nasbírané*. Praha: Česká akademie, 1901.

BĚLÍKOVÁ, Vladislava. *Písně z Rusavy: sbírka valašských písní zapsaných Františkem Táborským a Alfonsem Waisarem v letech 1924–1926 s pozdějšími doplňky*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2006. ISBN 80-85945-44-4.

BENEŠ, Bohuslav. *Úvod do folkloristiky*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1979.

BRANDSTETTROVÁ, Marie. *Beskydy: dny všední i sváteční*. Třinec: Wart, 2013. ISBN 978-80-905079-3-7.

BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK, ed. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712-1.

BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK, ed. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1450-2.

BUBELA, Karel. Jan Pelár, Valašský muzikant. *Naše Valašsko: Sborník prací o jeho životě a potřebách*. Valašské Meziříčí, 1941, 7, 130–134.

DRDÁCKÝ, František a Ludmila BARTOŠOVÁ. *Lidové tance: české lidové tance a taneční pásma v úpravě pro tělovýchovné hnutí, školy a zájmovou uměleckou činnost*. Praha: Olympia, 1983. Sbírk příruček pro cvičitele ZRTV.

EHLER, Edvard. *Y chromosomální polymorfismy v české populaci se zaměřením na moravské Valašsko: evolučně antropologická studie*. Praha, 2010. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Katedra antropologie a genetiky člověka. Vedoucí práce Vančata, Václav.

- FIALOVÁ, Vlasta. *Počátky dědiny Rusavy*. Valašsko, 1957, roč. 6, č. 3–4.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
- GAWLIK, Ladislav, FROLEC, Václav, ed. *Dítě a tradice lidové kultury*. Brno: Blok, 1980. Lidová kultura a současnost.
- GLASER, Barney a Anselm STRAUSS. *Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. New York: Routledge, 1999.
- GUSEV, Viktor Jevgeňjevič. *Estetika folklóru*. Praha: Odeon, 1978.
- HÁJKOVÁ, Táňa a Jiří POSPÍŠIL. *Lidové hry a tance pro mládež*. Praha: Mladá fronta, 1952. Pionýr (Mladá fronta).
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HUTTER, Josef. *Hudební nástroje*. Praha: František Novák, 1945.
- JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. ISBN 80-86156-31-1.
- JELÍNKOVÁ, Zdena. *Valašské lidové tance*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1954.
- JELÍNKOVÁ, Zdena. *Lidové tance z Rusavy*. Gotwaldov, 1988.
- KAŠPAR, Zdeněk. Muzejní zpěvníček valašských písniček: Příspěvek k historii "valašské hymny". *Valašsko: Vlastivědná revue*. 1999, (1), 52. ISSN 1212-3382.
- KOVÁŘŮ, Věra. *Lidový kroj na Valašsku*. S.I.: Valašské folklorní sdružení, 2008.
- KRAPKOVÁ, Hana a Jana ŠOPKOVÁ. *Lidový a společenský tanec*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1991.
- KUČEROVÁ, Judita, ed. *Lidová píseň v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2008, **Díl 1**. ISBN 978-80-210-4719-8.
- KURFÜRST, Pavel. *Hudební nástroje*. Praha: Togga, 2002. ISBN 80-902912-1-x.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *České lidové kroje*. Praha: Práce, 1994. ISBN 80-208-0328-9.

LEŠČÁK, Milan a Oldřich SIROVÁTKA. *Folklór a folkloristika: o ľudovej slovesnosti*. Bratislava, 1982.

MACŮREK, Josef. *Z minulosti východní Moravy 18.-19. století: Daniel Sloboda jako buditel na východní Moravě a průkopník novodobé česko-slovenské i širší mezinárodní vzájemnosti a spolupráce*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1980. Vlastivědná knihovna moravská.

Malý etnologický slovník. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011. ISBN 978-80-87261-70-5.

MARKL, Jaroslav. *Lidové hudební nástroje v Československu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979. Obrazové soubory.

MATZNER, Antonín, Ivan POLEDŇÁK a Igor WASSERBERGER. *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby*. Praha: Supraphon, 1980.

NAJBRT, Přemysl. *Beskydy a Valašsko*. 2. vyd. Praha: Olympia, 1978. Průvodce Olympia. *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Redaktor Lucie UHLÍKOVÁ, redaktor Martina PAVLICOVÁ. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997. ISBN 80-86156-06-0.

PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě: podle původních pramenů vypravuje František Palacký*. Díl I.–III. Praha: František Strnad, 1940.

POLÁŠEK, Jan Nepomuk a Arnošt KUBEŠA. *Valaské písničky*. Milotice nad Bečvou: Knihovna Milotického hospodáře, 1940, **Díl II**.

SUŠIL, František. *Moravské národní písně: s nápěvy do textu vřaděnými*. 5. vyd. Praha: Argo, 1998.

ŠTIKA, Jaroslav. *Lidová strava na Valašsku*. 2., dopl. vyd. [Praha]: Kneifl, c1997. ISBN 80-86052-06-0.

ŠTIKA, Jaroslav. *Etnografický region Moravské Valašsko: jeho vznik a vývoj*. Ostrava: Profil, 1973.

TÁBORSKÝ, František. *Rusava: Život valašské dědiny*. 2. vyd. Vizovice: Lípa, 1993.

URBACHOVÁ, Eva. *Lidový kroj na Vsetínsku*. 2., rozš. vyd. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2004. ISBN 80-239-4011-2.

VETTERL, Karel. *Lidové písně a tance z Valašskokloboucka*. Praha: ČSAV, 1955. Lidová píseň v Československé republice

VETTERL, Karel, HRABALOVÁ, Olga, ed. *Guberniální sbírka písní a instrumentální hudby z Moravy a Slezska z roku 1819*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1994.

VYSLOUŽIL, Jiří. *Hudební slovník pro každého*. Vizovice: Lípa, 1995. ISBN 80-901199-0-5.

Kostel sv. Anny z Větrkovic: Historické fotografie. *Valašské muzeum v přírodě* [online]. Rožnov pod Radhoštěm [cit. 2020-12-04]. Dostupné z: <https://www.nmvp.cz/roznov/informace-pro-navstevniky/prohlidkove-okruhy/kostel-sv-anny-z-vetrkovic>

František Sušil – život, dílo, odkaz. *Katolická církev v České republice: Stránky provozované Českou biskupskou konferencí* [online]. Praha: Česká biskupská konference, c2020 [cit. 2020-11-22]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/pozvanky/2018-06-frantisek-susil-undefined-zivot-dilo-odkaz>

Rožnovská radnice: Historické fotografie. *Valašské muzeum v přírodě* [online]. Rožnov pod Radhoštěm [cit. 2020-11-22]. Dostupné z: <https://www.nmvp.cz/roznov/informace-pro-navstevniky/prohlidkove-okruhy/roznovska-radnice>

Valašská dědina. *Valašské muzeum v přírodě* [online]. Rožnov pod Radhoštěm [cit. 2020-12-04]. Dostupné z: <https://www.nmvp.cz/roznov/informace-pro-navstevniky/prohlidkove-okruhy/valasska-dedina>

Seznam grafů

Graf č. 1 – Grafické vyjádření výsledků otázky č. 1

Graf č. 2 – Grafické vyjádření výsledků otázky č. 2

Graf č. 3 – Grafické vyjádření výsledků otázky č. 3

Graf č. 4 – Grafické vyjádření výsledků otázky č. 4

Graf č. 5 – Grafické vyjádření výsledků otázky č. 5

Graf č. 6 – Grafické vyjádření výsledků otázky č. 6

Graf č. 7 – Grafické vyjádření výsledků otázky č. 7

Graf č. 8 – Grafické vyjádření výsledků otázky č. 8

Graf č. 9 – Grafické vyjádření výsledků otázky č. 9

Graf č. 10 – Grafické vyjádření výsledků otázky č. 10

Graf č. 11 – Grafické vyjádření výsledků otázky č. 11

Seznam obrázků

Obr. 1. Etnografické regiony na Moravě

(<https://dalsimoravak.wordpress.com/2013/11/16/etnograficke-oblasti-moravy/>),
cit. 28. 11. 2020).

Obr. 2. Valaška z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020.

In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 3. Rukávce z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020.

In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 4. Perleťová kotula z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020.

In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 5. Spodnica z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020.

In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 6. Nesešitá sukně z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020.

In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 7. Fěrtoch z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020. In: Osobní
archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 8. Frydka z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020. In: Osobní
archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 9. Soukenné střevíce z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020.

In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 10. Krpce z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020. In: Osobní
archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 11. Vdaná žena v dubeném kožušku z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno
dne 1. 12. 2020. In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 12. Pútec [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020. In: Osobní archiv Magdaleny
Kučerkové

Obr. 13. Úprava vlasů svobodné Valašky [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020. In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 14. Čepec z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020. In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 15. Valach z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020.
In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 16. Košula z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020.
In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 17. Nohavice z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020.
In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 18. Brunclík zepředu z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020. In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 19. Brunclík zezadu z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020.
In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 20. Župica z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020.
In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 21. Krpce [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020. In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 22. Klobouk ke kroji z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020.
In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 23. Valach s valaškou z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020. In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 24. Valaška z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020.
In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 25. Manželé Kučerkové z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020. In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

- Obr. 26. Varianta dětského kroje z Bystřice pod Hostýnem [fotografie]. Pořízeno dne 1. 12. 2020. In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové
- Obr. 27. Mapa areálu Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (<https://www.roznovak.cz/cs-valasske-muzeum-v-prirode>. cit. 28. 11. 2020).
- Obr. 28. Valašská píseň podle nápěvu slovenské národní hymny. In: BĚLÍKOVÁ, Vladislava. *Písňe z Rusavy: sbírka valašských písni zapsaných Františkem Táborským a Alfonsem Waisarem v letech 1924–1926 s pozdějšími doplňky*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2006. ISBN 80-85945-44-4, s. 98.
- Obr. 29. Noty k tanci Holáň. In: JELÍNKOVÁ, Zdena. *Lidové tance z Rusavy*. Gotwaldov, 1988, s. 38.
- Obr. 30. Schéma tance Holáň. In: JELÍNKOVÁ, Zdena. *Lidové tance z Rusavy*. Gotwaldov, 1988, s. 39.
- Obr. 31. Noty k písni Zahrajte ně husličky. In: VETTERL, Karel. *Lidové písňe a tance z Valašskokloboucka*. Praha: ČSAV, 1955. Lidová píseň v Československé republice, s. 257.
- Obr. 32. Noty k písni O Vánoci dlhé noci, Lipina. In: VETTERL, Karel. *Lidové písňe a tance z Valašskokloboucka*. Praha: ČSAV, 1955. Lidová píseň v Československé republice, s. 135.
- Obr. 33. Noty k písni Sedí pantáta. In: VETTERL, Karel. *Lidové písňe a tance z Valašskokloboucka*. Praha: ČSAV, 1955. Lidová píseň v Československé republice, s. 132.
- Obr. 34. Noty k písni Sedí pantáta. In: VETTERL, Karel. *Lidové písňe a tance z Valašskokloboucka*. Praha: ČSAV, 1955. Lidová píseň v Československé republice, s. 132.
- Obr. 35. Noty k písni Smrtná neděla, Valašské Klobouky. In: VETTERL, Karel. *Lidové písňe a tance z Valašskokloboucka*. Praha: ČSAV, 1955. Lidová píseň v Československé republice, s. 109.
- Obr. 36. Mařena 1, Pořízeno dne 5. 12. 2020. In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 37. Mařena 2, Pořizeno dne 5. 12. 2020. In: Osobní archiv Magdaleny Kučerkové

Obr. 37. Noty k písni Neseme Mařenu. In: BARTOŠ, František. *Naše děti*. 1949. Vyšehrad, Praha 1949, 3. vyd., 1949, s. 327.